

KADINA YÖNELİK ŞİDDETE KUR'ÂN'IN BAKIŞI

Doç. Dr. Mehmet OKUYAN

ÖZET

İnsanlık tarihi incelendiğinde erkeklerin, sahip oldukları fiziki güç, kuvvet ve diğer bir takım sebepler nedeniyle kadınları ikinci derece varlıklar olarak gördükleri ve onlara bu doğrultuda davrandıkları görülecektir. Oysa İslam dini, kadına büyük değer vererek ona gerçek anlamda hürriyet ve özgürlük imkanı tanımıştır. Bu makalede kadına yönelik ayrımcılığın gerekçeleri üzerinde durularak, dinin görüşü diye sunulan bazı kabuller, Kur'an'ın ilgili konular hakkındaki mesajları doğrultusunda yeniden ele alınmakta ve kadına yönelik ayrımcılık ve şiddetin temelinde aslında dinin değil de kültürel birikimin etkili olduğu gerçeği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an'da Kadın, Özgürlük, Kadına Yönelik Ayrımcılık, Kur'an

---

İnsanlık tarihinin bilinen en eski dönemlerinden itibaren -İslam peygamberlerinin tebliğ ettiği esaslar hariç- insanın hak ve hukukunu belirleyen taraf erkekler olmuştur. Erkek, sahip olduğu fiziki güç ve kuvveti yanlış algılamış, çocukları, kadınları ve hakları başkaları tarafından belirlenen diğer erkekleri tarih boyu ikinci derece varlıklar olarak görmeye kendisini yetkili saymış ve bu doğrultuda davranır olmuştur.

Kadına bakışın da içinde bulunduğu genel olarak insana bakış noktasında İslâm dininin asıl kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'in ve daha önceki ilâhî kitapların gönderilme nedeni, insana yine insan tarafından reva görülen haksızlıkların ortadan kaldırılmasını sağlamak, insanın iman ve ahlâkını tamamlayarak sosyal hayata uyumunu sağlamaktır.

Şunu itiraf etmek zorundayız: Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde Müslüman olan Araplardan başlayarak daha sonraki dönemlerde Müslüman olan kavimler de dahil, hemen hemen herkeste, önceden benimsemiş olduğu din ve örflerin etkisi görülmüştür. İslam'ın kadına kazandırdığı hakların büyük çoğunluğu eski örf veya dinlerin etkisiyle peyderpey onlardan geri alınmış, kadın hakları noktasında ilerleme değil, gerilemeler yaşanmıştır.

Gelenek-görenek, örf-âdet vs. kabul ve uygulamaları bütünüyle reddetmek elbette hatalı bir tutumdur; ancak onları sorgulamadan din haline getirmek çok daha hatalıdır. Yüce Allah, Kur'an'da çok önemli ilkelere eksik bırakmış değildir ki başka kültürel kaynaklarla söz konusu eksiklikler (!) doldurmaya çalışılsın. Töre denen uygulamalar da, dinin

eksik bıraktığı zannedilen alanlarda kendini göstermekte ve büyük oranda dinin yerine konabilmektedir. Aslında töre, din adına Kur'an'dan uzak oluşu, medeniyet adına da hukuk tanımazlığı ifade eder.

Kuşkusuz, kadına yönelik şiddet, sadece inananlar arasında değil, inanmayanlarda da vardır. Ancak bizler, inananlar olarak inancımızın gereğini yerine getirmek ve hata yapmamak durumundayız. Bu itibarla hiçbir olayın haklı gösteremeyeceği “kadına yönelik ayırım ve şiddet” konusunda Kur'an'ı referans alarak onun dediklerini doğru anlamak durumundayız.

Müslümanlar dinin, hakkında bilgi verdiği, prensipler belirlediği her konuda olduğu gibi kadına yönelik konularda da öncelikle Kur'an'a bakmak zorundadırlar. Çünkü Kur'an, insanları karanlıklardan aydınlığa çıkartmak için gönderilmiş bir kitaptır.¹ Bu misyonu Kur'an, insanları bilgi konusunda cehaletin, inanç konusunda küfür, nifak ve şirkin, yanlış gelenek noktasında da törenin karanlıklarından aklın, bilginin, tevhidin ve hukukun aydınlığına çıkarmayı gönderilişine ilke edinmiş olmakla bizlere tanıtılmıştır.

Kur'an, kadına bakışta yaşanan ayrımcılığı sona erdirecek ilkelere sahiptir. İşte bu çalışmada kadına yönelik ayrımcılığın nedenleri arasında sayılabilecek ve dinin görüşü diye sunulan bazı kabulleri, Kur'an'ın ilgili konular hakkındaki mesajları doğrultusunda ele almaya çalışacağız.

A. KADINA YÖNELİK AYIRIMCILIĞIN MUHTEMEL GEREKÇELERİ

İnsanlık, kadına yönelik davranış geçmişinde hiç de temiz sayfalara sahip değildir. Özellikle câhiliye döneminde kız çocukların öldürülmesi ahlaksızlığı ve zulmü karşısında Yüce Allah, insanların cinsiyetini belirleme yetkisinin kendisinde bulunduğunu beyan etmektedir.² Başka bir yerde de tüm mülkün sahibinin kendisi olduğunu, dilediğini yaratabileceğini ifadeden sonra sözü cinsiyete getirmektedir.³ Cinsiyetin ilki burada “kadın” olarak belirlenmiş, buna uygun olarak Kur'an'da *nefs-i vâhıde* tamlaması da dişi siga olarak getirilmiştir; ondan yaratılan eşi ise -her ne kadar çoğunluk âlimlerce farklı algılansa da- erkek siga olarak ifade edilmiştir.⁴ Kuşkusuz bu ifadenin diğer çeşidi, yani erkeğin önce zikredildiği yerler de Kur'an-ı Kerim'de vardır.⁵

¹ İbrâhim 14/1.

² Âl-i İmrân 3/6.

³ Şûrâ 42/49-50.

⁴ Âyetler için bkz: Nisâ 4/1; A'râf 7/189.

⁵ Hucûrât 49/13.

Bir şeyin adının önce zikredilmesi elbette herhangi bir üstünlüğün ifadesi olamaz. Ancak Şûrâ 49. âyette ifade edildiği gibi insana çocuk lütfedilmesinde önce kızın, sonra erkeğin anılması, ona verilen değer anlamında oldukça manidardır. İnsanın, kendisinin belirlemediği bir cinsiyeti diğerine karşı bir üstünlük gibi göstermesine karşı bu tür kullanımları hatırlatmak bazen gerekli ve etkili olabilmektedir. Dişilik de erkeklik de Yüce Allah'ın birer lütfudur; biri diğerine göre üstünlük ifade etmez; aksi taktirde haksızlık edilmiş olur. Demek ki insan, kendi cinsiyetini belirleme hakkına sahip olmadığı için cinsler de hukuken birbirlerine üstün değil, ailede veya sosyal hayatta birbirlerinin eşleridirler.

1. Kadının, Erkeğin Eğe Kemiğinden Yaratıldığı İddiası

Kur'an'da canlılığın kaynağı su olarak belirlenmekte, dolayısıyla ilk insanın yaratılışının da su ile başladığı anlaşılmaktadır.⁶ İnsanın yaratılışından söz eden âyetlere bakıldığında suyun dışında toprak,⁷ çamur,⁸ yapışkan çamur,⁹ kupkuru çamur,¹⁰ özlü kara balçık¹¹ ve pişmiş çamurdan¹² yaratıldığından, bu arada ona Yüce Allah'ın ruh üflediğinden¹³ söz edildiği görülmektedir. Kur'an, ilk insanın işte bu aşamalardan sonra ve bunların sonucu olarak ilk cevherden, yani *nefs-i vâhideden*,¹⁴ nutfeden,¹⁵ bugünkü bilimsel ifadesiyle zigottan yaratıldığını, bu ilk aşamadan sonra 'alak/'alakadan,¹⁶ nutfe-i emşâcdan,¹⁷ yani cenin veya embriyodan yaratıldığını açıkça ifade etmektedir. Bütün bu aşamalara işaret etmesi bakımından "Yarattığı herşeyi güzel yapan ve insanı da yaratmaya çamurdan başlayan O'dur"¹⁸ âyetinde ifade edilen husus ile "O, sizi aşama aşama yarattı"¹⁹ ifadesi,

⁶ Furkân 25/54; Enbiyâ 21/30.

⁷ Âl-i İmrân 3/59; Hacc 22/5; Kehf 18/37; Rûm 30/20; Mü'min 40/67; Mü'minün 23/35. Toprağı çağrıştıran diğer bir kullanım da Nûh 17. âyettedir; orada insanların yerden ot bitirir gibi bitirildiği, yani yaratıldığı ifade edilmektedir..

⁸ A'râf 7/12; Secde 32/7. Bu âyette insanın yaratılışının bir süreç içerisinde gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Çünkü âyette "insanı çamurdan yaratmaya başlamıştır" ifadesi yer almaktadır.

⁹ Sâffât 37/11.

¹⁰ Hicr 15/28.

¹¹ Hicr 15/26.

¹² Rahmân 55/14.

¹³ Secde 32/9; Sâd 38/72.

¹⁴ Nisâ 4/1; En'âm 6/98; A'râf 7/189; Zümer 39/6.

¹⁵ Hacc 22/5; Fâtır 35/11; Mü'min 40/67; Kıyâmet 75/38; 'Abese 80/19.

¹⁶ Hacc 22/5; Mü'min 40/67; Alak 96/2.

¹⁷ İnsân 76/2.

¹⁸ Secde 32/7.

¹⁹ Nûh 71/14.

insanın yaratılış sürecinde çeşitli aşamaların yaşandığını açıkça göstermektedir.²⁰

Kur'an'da söz konusu âyetlerde yaratılıştan söz edilmekte, cinsiyete dair bilgi veya ayrıntı zikredilmemektedir. Bu gerçeğe rağmen Hz. Âdem'in ve eşinin yaratılışı konusunda kaynaklarda Kur'an'ın bu anlatımına uygun olmayan çeşitli bilgilere de rastlanmaktadır. Bu bağlamda öne çıkan rivayet şudur:

“Kadınlara hayır tavsiye ediniz. Çünkü kadın, eğri kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburganın en eğri yeri en tepesidir. Onu düzeltmeye çalışırsan kırarsın; olduğu gibi bırakırsan eğriliği devam eder. Kadınlara iyi davranın.”²¹ Bu rivayet şayet sahih ise burada ne Hz. Âdem'den ne de eşi Hz. Havva'dan bahis vardır. Burada sadece kadının kırılmağına, nezaket, hassaslık ve duygusallığına işaret edilmiş olabilir. Başka bir rivayette ise kadının ege kemiğine benzediğinden, dorultulmaya çalışılırsa kırılabileceğinden söz edilmektedir.²²

Diğer taraftan konuyla ilgili olarak Müslim'de yer alan başka bir rivayette ise kadının kesinlikle doğru bir istikamete getirilemeyeceği, eğriliğiyle ondan yararlanmanın daha doğru olacağı, şayet doğrultulmaya çalışılırsa kırılacağı ve kırılmasının da boşanması demek olduğu ifade edilmektedir.²³ Bu rivayetten anlaşılıyor ki kadının yaratılışıyla ilgili sözlerin bir bölümü onu açıkça aşağılamakta, onun düzeltilemez bir yapıda olduğunu ortaya koymaktadır. Eğer kadın düzeltilemeyecek bir yapıda yaratılmışsa onu düzeltmeye çalışmanın da, ona hayır tavsiye etmenin de bir anlamı olamaz. Ayrıca Yüce Allah'ın eğri yarattığına inanılan kadını düzeltmeye çalışmak, Allah'ın iradesine müdahale anlamına gelir.

²⁰ Bu tür kullanımlar için bkz: Hacc 22/5; Mü'minün 23/12-14; Fâtır 35/11; Mü'min 40/67.

²¹ Buhâri, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, **el-Câmi'u's-Sahîh**, Riyad, 2000, Nikâh, 80-81; Enbiyâ, 1.

²² Buhâri, Nikâh, 80. Benzer başka bir rivayet için bkz: Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc, **el-Câmi'u's-Sahîh**, Riyad, 2000, Radâ', 18; Dârimî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdirrahman, **es-Sünen**, Beyrut, 1986, Nikâh, 35; Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh, **el-Müsned**, İstanbul, 1992, V, 8; Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, **es-Sünen**, İstanbul, 1992, Talâk, 12. Tirmizî, bu rivayetin sahih hasen olduğunu, bu vecihle ise garip olduğunu beyan etmektedir. Bu arada İbn Mâce'de kız ve erkek çocukların idrarlarının temizlenmesinde erkek idrarını üzerine su serpererek, kız çocuk idrarını ise yıkayarak temizlemek gereği üzerinde durulmuş, gerekçesi de ilk insan anlamında erkeğin su ve topraktan, kız çocuğun ise ilk kadın anlamında et ve kandan yaratılması şeklinde belirlenmiştir. (Bkz: İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid, **es-Sünen**, İstanbul, 1992, Tahâret, 77). Çocuk idrarını temizlemede kadına yönelik farklı yaklaşımlar bu detaya kadar maalesef indirgenebilmiştir.

²³ Müslim, Radâ', 18.

Bir konuda rivayetler çeşitlilik arz ediyorsa ilgili rivayetlerden hangisinin doğru olduğunu belirlemede daha üst bir kanyağa müracaat etmenin zorunluluğu ortadadır. Kur'an, yukarıda belirttiğimiz üzere nesnel olarak erkeğin de kadının da aynı cevherden yaratıldığını söylemektedir. Nisâ sûresi 1. âyetteki *nefs-i vâhudenin* insan türünün bütünü ve cevherini ifade ettiğini belirten bazı âlimler, Yüce Allah'ın insanları aynı cevherden yaratmış olduğunu, eşlerin de aynı cevherden yaratıldığını, bu ifadenin erkek ve kadın bütün insanların eşitliğini vurguladığını ve kadının, erkeğin ege kemiğinden yaratıldığı iddiasının Kur'an'da yeri olmadığını belirtmişlerdir.²⁴

Konunun burasında yukarıdaki rivayetlerle büyük benzerlik gösteren bir ifadeyi hatırlatmak istiyoruz:

“...Fakat adam için kendisine bir yardımcı bulunmadı. Ve Rab Allah, adamın üzerine derin bir uyku getirdi ve o uyudu ve onun kaburga kemiklerinden birini aldı ve yerini et kapladı ve Rab Allah adamdan aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaptı ve onu adama getirdi ve adam dedi: Şimdi bu benim kemiklerimden kemik ve etimden ettir, buna nisa denilecek, çünkü o insandan alındı...”²⁵

Burada da açıkça görüldüğü üzere Tevrat'taki bu ifadelerle yukarıda hadis diye nakledilen rivayetler arasında neredeyse aynılık bulunmaktadır. Bu durum, söz konusu rivayetlerin kaynağı hakkında da fikir vermektedir. Zaten bazı ilim adamları bu etkileşimi açık yüreklilikle ortaya da koymuşlardır. Hem bu itirafı hem de Hz. Âdem'in eşinin yaratılması konusunda ortaya konan görüşleri özetlemek bağlamında bir örnek olarak Taberî'de yer alan şu ifadeleri hatırlatmak istiyoruz:

Taberî'ye göre Nisâ sûresinin ilk âyetinde geçen *nefs-i vâhude*, Hz. Âdem'dir; ondan yaratılan eş de Hz. Havvâ'dır ve Hz. Âdem'in kaburga kemiklerinden birinden yaratılmıştır. Süddî kaynaklı bir rivayette Hz. Âdem'in cennette iskan edildiğini, yanında kendisiyle huzur bulacağı herhangi bir eş olmadan orada yürüdüğünü, bu arada uyuduğunu, uyandığında baş ucunda Yüce Allah'ın Âdem'in kaburga kemiğinden yarattığı bir kadının oturduğunu görünce ona kim olduğunu sorduğunu, onun, “Bir kadın” cevabını verdiğini, niçin yaratıldığını sorunca da bu defa, “Benimle huzur bulasın diye” dediğini nakletmektedir.²⁶ Tevrat ve

²⁴ Ömer Rıza Doğrul, **Tanrı Buyruğu Kur'an-ı Kerim'in Tercüme ve Tefsiri**, İstanbul, 1947, s. 151'de 1. dipnot.

²⁵ Kitabı Mukaddes, Tekvin, 2:20-23.

²⁶ Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, **Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'an**, Beyrut, 1988, IV, 224-225. Benzer bir izah için bkz: Semerkandî, Muhammed b. Ahmed, **Bahru'l-Ulûm**, Beyrut, 1996, I, 278; Vâhidî, Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed, **el-Veciz fi Tefsiri'l-Kitâbi'l-Azîz**, Beyrut, 1995, I, 251; Mâverdi, Ebu'l-Hasan Ali b.

diğer ilim adamları kaynaklı olduğu ifade edilerek İbn İshak'a nispet edilen ve öncekine benzeyen başka bir rivayete de eserinde yer veren Taberî, anlatılanların doğruluğundan çok emin olmadığını gösterircesine “zanlarına göre, Allah bilir ya” kaydını düşmüş, bu arada, Hz. Âdem'in, uykusundayken kendi sol kaburga kemiğinden yaratılan eşi için, “Benim etim, benim kanım, benim eşim” ifadesini kullandığını da nakletmiştir.²⁷ “Kadının erkeğin ege kemiğinden yaratıldığını belirten ve “kırılır, ama düzelmez” diyen yanlış anlayış herhalde değil, kesinlikle buradan (Tevrat'tan) alınmış ve hadis formuna sokulmuştur... Bütün bunlar israiliyat/Kitap Ehli kültürünün İslam düşünce ve kültürünü nasıl etkilediğini de göstermektedir.”²⁸

Bu arada Beydâvi'nin, âyetteki eşten maksadın Havva olması gerektiği noktasındaki ısrarına cevap veren Râzî, Yüce Allah'ın, Hz. Âdem'i topraktan yaratmaya kadir olduğu gibi Hz. Havva'yı da topraktan yaratmaya gücünün yeteceğini, bu durumda kaburga kemiğinden yaratmanın anlamını kaybedeceğini ifade etmiştir.²⁹

Ebû Müslim, “ondan eşini yarattı”³⁰ ifadesinin “onun cinsinden” anlamına geldiğini beyan ederek Nahl 72, Âl-i İmrân 164. ve Tevbe 128. âyetlerdeki kullanımları delil getirmiştir.³¹ Bu bağlamda Rûm 21. âyet de deliller arasında sayılabilir. Bütün bu âyetlerdeki kullanımlar, insanların aynı cinsten, aynı cevherden, aynı candan veya canlıdan yaratıldığını gösterir; yoksa birinin diğerinin kaburga kemiğinden yaratılmasını değil.

Kâsimî, bu âyeti izahında buradaki maksadın “cins” olduğunu beyan ederek bunun iki taraf arasındaki ilgi ve sevginin tezahürü için böyle şekillendirildiğini ifade etmiştir.³² Eğer iddia edildiği gibi olsaydı o zaman bütün kadınların, eşlerinin kaburga kemiklerinden yaratılmakta olduğunu kabul etmek gerekir ki bunun doğru olmadığı herkesçe bilinmektedir. “Her şeyden iki çift (erkek ve dişi) yarattık”³³ âyeti dikkate alındığında yaratılan ilk cevherin eşinin de o esnada yaratıldığı kolaylıkla anlaşılabilir olacaktır. Bu arada “ey insanlar” hitabı, tüm insanları içerdği için Hz. Âdem'in de bu hitabın içinde olduğunu

---

Muhammed, **en-Nüketü ve'l-'Uyûn**, Beyrut, ts., I, 446; Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed ibn Ömer Fahrüddin, **Mefâtihu'l-Ğayb**, Beyrut, ts, IX, 161; Ebussuûd, Muhammed b. Muhammed el-İmâdî, **İrşâdü'l-Akli's-Selîm**, Beyrut, 1990, II, 138; Merâğî, Mustafa, **Tefsîr**, Beyrut, 1974, IV, 176.

²⁷ Taberî, **age.**, IV, 224-225.

²⁸ İbrahim Sarıms, **Hız. Muhammed'i Doğru Anlamak**, Konya, 2005, s. 382.

²⁹ Râzî, **Mefâtihu'l-Ğayb**, IX, 161.

³⁰ Nisâ 4/1.

³¹ Râzî, **Mefâtihu'l-Ğayb**, IX, 161.

³² Kâsimî, Muhammed Cemalüddin, **Tefsîr**, Kahire, ts, V, 1095.

³³ Zâriyât 51/49.

söylemekte yarar vardır. Durum böyle olunca Nisâ 1. âyette sözü edilen *nefs-i vâhidenin*, Hz. Âdem'in de yaratıldığı “ilk cevher”, yani “ilk can” veya “ilk canlı” olduğunu söylemek durumundayız.³⁴

Reşid Rıza ise, âyetteki *nefs-i vâhidenin* hiçbir şekilde Hz. Âdem olamayacağını, dünyada her ırkın bir âdeminin bulunabileceğini, dolayısıyla buradaki hitaptan maksadın da her ırk için bir ilk can olmasının daha doğru olacağını belirtmiştir. Âyetin devamındaki “Onlardan pek çok erkek ve kadın meydana getirmiştir” ifadesi de bu yorumu destekler mahiyettedir; çünkü Abduh'a göre eğer maksat Hz. Âdem ve Hz. Havva olsaydı âyetin metni “bütün erkek ve kadınları o ikisinden yarattı” şeklinde olmalıydı.³⁵

Kadının yaratıldığı nesne anlamındaki eğrilik iddiaları Tîn sûresindeki, “Biz, insanı en güzel biçimde yarattık”³⁶ âyetiyle tamamen çelişmektedir. Zira bu âyette bütünüyle insanın fiziksel olarak biçim güzelliğine değinilirken herhangi bir cinse özel gönderme yapılmamıştır. “Nefse ve onu şekillendirene, ona kötülük yapabilme ve kötülüğünden korunabilme/sakinabilme yeteneği verene yemin olsun ki kendini arındıran veya yücelten kurtulmuş, onu alçaltan da ziyana uğramıştır”³⁷ âyetlerinde cinsiyet değil, insan muhatap alınmıştır. İnsana yapılan olumsuz nitelikli açıklamalar ise onun imtihanının bir parçasını oluşturması için düzeltilebilir psikolojik yapısı ve iradesiyle ilgilidir. Bu bağlamda insanın zayıflığı,³⁸ kadir kıymet bilmezliği nedeniyle unutkanlığı,³⁹ ümitsizliğe düşmesi,⁴⁰ kendine yazık etmesi, nankörlüğü,⁴¹ düşünmeden, muhakeme etmeden iyiliğin yerine veya iyiliği ister gibi kötülüğü istemesi, aceleciliği,⁴² cimriliği,⁴³ yersizce tartışmacılığı,⁴⁴ bilgisizliği,⁴⁵ yersizce hırslı oluşu,⁴⁶ aldanmaya meyilli oluşu,⁴⁷ kendini yeterli görünce azabileceği,⁴⁸ Rabbine karşı

³⁴ Benzer ifadeler için bkz: Ateş, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, II, 188-194; Esed, Muhammed, **Kur'an Mesajı, Meal-Tefsir**, tr: Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İstanbul, 1997, s. 132'de 1. not.

³⁵ Rıza, Reşid, **Tefsiru'l-Kur'ani'l-Hakim (el-Menâr)**, Kahire, 1990, IV, 265.

³⁶ Tîn 95/4.

³⁷ Şems 91/7-10.

³⁸ Nisâ 4/28.

³⁹ Yûnus 10/12; Zümer 39/8.

⁴⁰ Hûd 11/9; İsrâ 17/83; Fussilet 41/49.

⁴¹ İbrahim 14/34; İsrâ 17/67; Hacc 22/66; Ahzâb 33/72; Zümer 39/49; Şurâ 42/48; Zuhruf 43/15; Abese 80/17; Fecr 89/16.

⁴² İsrâ 17/11; Enbiyâ 21/37.

⁴³ İsrâ 17/100.

⁴⁴ Kehf 18/54.

⁴⁵ Ahzâb 33/72.

⁴⁶ Me'âric 70/19.

⁴⁷ İnfitâr 82/6.

nankörlüğü⁴⁹ gibi özellikleri insanın yapısıyla ilişkilidir; burada kadın veya erkek ayırımı yapılmamakta, ifadeler her iki cinsi de içerecek şekilde “insan” diye belirlenmektedir.

Demek ki kadının, erkeğin ege kemiğinden yaratılmış olduğuyula ilgili rivayetler mecâzî olarak değerlendirilmiş olsa da bunu sadece kadın cinsi için özel görmek, söz konusu âyetlerle uyuşmamaktadır.

Aynı cevherden yaratıldıklarını söyleyen Kur’ân’a göre kadın ile erkeğin insan olarak hiçbir farkları yoktur. Allah katında her ikisi de aynı değere sahiptirler. Din adına birtakım yanlış fetvalar üreterek kadını aşağılamak Allah’ı, O’nun Kur’ân’ını ve tüm insanlığı incitmekte, yaralamakta ve kahra sürüklemektedir.⁵⁰

Bazı insanlar hâlâ, kadının nesnel olarak erkeğin ege kemiğinden yaratıldığına inanıyorlarsa şunu yeniden düşünmelidirler: Ege kemiğinden yaratılan kadın eğer gerçekten eğriyse ve düzeltilemez bir yapıda ise o zaman eğriliğin asıl sahibi olan, yani ege kemiği kendisinde bulunan erkek nasıl oluyor da bu eğriliğiyle anılmıyor? Kadına yönelik ayrımcılığın ve şiddetin din adına çözüme kavuşturulması için her şeyden önce bu inancın temelinin sorgulanması gereği ortadadır.

2. İlk/Ezelî Günah Meselesi

Müslümanlar arasında yaygın kanaate göre Hz. Âdem’in cennetten kovulmasının suçlusu ya da sorumlusu eşi Havvâ’dır. İddiaya göre Hz. Âdem’i, eşi aldatmış ve yasak meyveden yemesini sağlayarak nimet yurdundan kovulmalarına neden olmuştur.

Rivayetlerde yer aldığına göre İblis, Hz. Âdem’in cennette nimetler içerisinde olduğunu görünce onu kıskanmış, cennetten kovdurmak için hileye baş vurmuş, cennetin bütün canlılarına müracaat ettiyse de başarılı olamamış, bu arada cennetin en büyük ve en güzel canlısı olan bir yılan görmüş. Bu arada Şeytan, cennetin kapısına gelerek Hz. Âdem ve eşine, “Rabbimiz size bu ağacı sırf melek olursunuz veya çok uzun yaşayanlardan olursunuz diye yasakladı” demiş, ardından da, “eğer o ağaçtan yerlerse cennette ebedî kalacaklarını” ifade etmiş. Daha sonra Havva, Hz. Âdem’e, “Gel de şu ağaçtan yiyelim” deyince Hz. Âdem, “Rabbimiz bize o ağaçtan yemeyi yasaklamadı mı?” demiş, ama Havvâ, eşinin elinden tutarak onu ağacın yanına getirmiş. Hz. Âdem, eşini çok sevdiği için isteğini yerine getirmemekten korkuyormuş. Buna rağmen eşine, “Yapma, azaptan korkuyorum” dese de eşi, “Allah’ın rahmeti

⁴⁸ ‘Alak 96/7-8.

⁴⁹ ‘Âdiyât 100/6.

⁵⁰ Bayraklı, Bayraktar, **Kadın, Sevgi ve Temel Haklar**, İstanbul, 2007, s. 54.

geniştir” diyerek ilgili meyveden ona yedirmiş, dolayısıyla her ikisi de emri çiğnemiş...”⁵¹ Hikaye bu minval üzere devam edip gidiyor.

Bu rivayetle ilgili olarak herhangi bir yorum yapmaya gerek bile duymadan rivayetin kaynağı hakkında fikir vermesi açısından şu bilgileri de burada hatırlatmak istiyoruz.

Kitab-1 Mukaddes'te şöyle denmektedir:

“... Allah: Bahçenin hiçbir ağacından yemeyeceksiniz dedi mi? Ve kadın yılanı dedi. Bahçenin ağaçlarının meyvasından yiyebiliriz, fakat bahçenin ortasında olan ağacın meyvası hakkında Allah: Ondan yemeyin ve ona dokunmayın ki ölmüyesiniz, dedi. Ve yılan kadına dedi: Katiyyen ölmezsiniz; çünkü Allah bilir ki ondan yediğiniz gün o vakit gözleriniz açılacak ve iyiyi ve kötüyü bilerek Allah gibi olacaksınız. Ve kadın gördü ki ağaç yemek için iyi ve gözlere hoş ve anlayışlı kılmak için arzu olunur bir ağaçtı ve onun meyvasından aldı ve yedi ve kendisiyle beraber kocasına da verdi, o da yedi. İkisinin de gözleri açıldı ve kendilerinin çıplak olduklarını bildiler...”

“... Çıplak olduğunu sana kim bildirdi? Ondan yeme diye sana emrettiğim ağaçtan yedin mi? Ve adam dedi: Yanıma verdiğin kadın o ağaçtan bana verdi ve yedim. Ve Rab Allah kadına dedi: Bu yaptığın nedir? Ve kadın dedi: Yılan beni aldattı ve yedim...”

“... Kadına dedi: Zahmetini ve gebeliğini ziyadesiyle çoğaltacağım, ağrı ile evlat doğuracaksın ve arzun kocana olacak, o da sana hakim olacaktır...”

“... Ve adama dedi: Karının sözünü dinlediğin ve ‘Ondan yemeyeceksin’ diye sana emrettiğim ağaçtan yediğin için toprak senin yüzünden lanetli oldu...”⁵²

Müslümanların, Hz. Âdem'in ve eşinin cennetten çıkartılma konusunda Havvâ'nın suçlu ve sorumlu gösterilmesi anlayışlarına nereden kapıldıkları her halde görülmektedir. Çünkü bu anlayışa göre eşinin cennetten çıkartılmasına neden olan kadın yarı şeytan mesabesinde; şeytana neler layık görülüyorsa kadına da en azından onun yarısı layık görülebilir, denmiş olmaktadır.⁵³

⁵¹ Semerkandî, **Bahr**, I, 44-45. Benzer görüşler için ayrıca bkz: Muhammed b. Muhammed el-İmâdi Ebussuud, **İrşâdü'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâye'l-Kur'âni'l-Kerîm**, Beyrut, 1990, I, 91.

⁵² Kitabı Mukaddes, Tekvin, 3:1-17.

⁵³ Bu bağlamda Tirmizî'de yer alan ve güya çocuğu yaşamayan ve adını Abdül-Hâris koymasına inandırdığı Hz. Havva'nın İblis'in tavsiyelerine kulak verip onun dediğini yaptığını gösteren başka bir rivayet daha zikredilmektedir. (Bkz: Tirmizî, Tefsîr, 7).

“İsrailoğulları olmasaydı et kokmazdı; Havva da olmasaydı hiçbir dişi, eşine ihanet etmezdi”⁵⁴ rivayetindeki konu da, cennetten çıkartılmayla ilgili olduğu için kadına bakışta nelerin etkin olduğunu anlamak son derece kolaydır. “İhanet suçu işleyen kadınlar, ilk kadın insan Havva yüzünden kocalarına ihanet edip durmakta iseler de, bu ihanetin kapsamı ya da Havva ile nasıl bir ilgisi olduğu konusunda hiçbir açıklayıcı bilgi bulunamaz; hatta İsrailoğulları sebebiyle etin ve yemeğin bozulması ile Havva sebebiyle kadınların ihaneti gibi iki farklı konunun bir arada zikredilmesinin hikmeti de belli değildir. Bu iki örnek (İsrailoğulları/Havva) arasında Hıristiyanlık’taki asli günah anlayışını hatırlatan bir benzerlikle suçların ferdiliği, ama cezaların bütün insanlığa teşmil edilmesi açısından bir paralelliğin kurulduğu sezilmektedir...”⁵⁵

Rivayetlerdeki kadın karşıtı ifadeler veya kabuller Kur’ân’a tamamen aykırıdır. Çünkü rivayetlerde yer alan ihanet, aslında Hz. Âdem ve eşinin cennetteki/bahçedeki ağaca yanaşmamaları emrini çiğnemeleridir. Kur’ân, cennette/bahçede yasak ağaçtan yemeleri için Âdem’i de eşini de aldatanın -efsaneyle yılan denen bu varlığın- aslında Şeytan olduğunu açıkça ifade etmektedir. Âyet şöyledir:

“(Tam o sırada) şeytan, birbirine kapalı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için Âdem ve eşine vesvese verdi ve, ‘Rabbiniz size bu ağacı sırf melek olursunuz veya çok uzun yaşayanlardan olursunuz diye yasakladı’ dedi.”⁵⁶ Bir başka âyette Hz. Âdem ve eşini şeytanın kaydırıldığı, yoldan çıkardığı ve cennetten çıkarılmalarına neden olduğu açıkça ifade edilmektedir.⁵⁷ “(Bu uyarıya rağmen) şeytan, Âdem’in aklını çelip, ‘Ey Âdem! Sana ebedilik ağacını ve sonu gelmez bir saltanatı göstereyim mi?’ dedi”⁵⁸ şeklindeki bu âyette Hz. Âdem’e vesvese verenin şeytan olduğu ve ilk vesveseyi Hz. Âdem’e verdiği açıkça ifade edilmiş, böylece eşini suçlamayı haklı gösterebilecek hiçbir kapalılığa meydan verilmemiştir. Anlaşılan odur ki Hz. Havvâ’yı esas suçlu gibi gösterme gayretkeşliğinin de kaynağında hem ilk/ezeli günah anlayışı, hem de Kur’ân’ı ilk referans kabul etmeme anlayışı görülmektedir.

Bu arada bir sonraki başlıkta ele alacağımız üzere akli eksik olarak tanıtılan kadının, akli tam kabul edilen erkeği nimet yurdundan çıkartmada nasıl rol oynadığı, eksik aklın tam akli nasıl mağlup ettiği de hep merak konusu olarak kalacaktır.

⁵⁴ Buhârî, Enbiyâ, 1; Müslim, Radâ’, 19; Ahmed b. Hanbel, II, 349.

⁵⁵ Tuksal, Hidayet Şefkatli, **Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri**, Ankara, 2000, s. 70.

⁵⁶ A’râf 7/20.

⁵⁷ Bakara 2/36.

⁵⁸ Tâhâ 20/120.

Ezelde günahkâr ve suçlu görülen kadına devamlı suçlu muamelesi yapmak Kur'an'ın hiçbir şekilde kabul etmeyeceği bir anlayıştır. Çünkü Kur'an ve dolayısıyla İslam dini, ezeli günahı asla kabul etmemekte, günahı da sevabı da şu şekilde ferdileştirmektedir: “Kim iyi bir iş yaparsa, bu kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa kendi aleyhinedir.”⁵⁹

Doğrudan veya dolaylı olarak “ilk günah” iddiasını çağrıştıracak bu tür kabullere itibar edenlerin, İslam dinini diğer bazı inançlara benzetme gayretkeşliğine hizmet ettiklerini hatırdan çıkartmamaları gerekmektedir.

3. Kadınların Akıl ve Din Bakımından Eksikliği İddiası

Kadına yönelik ayrımcılık, şiddet ve aşağılamanın en önemli unsurlarından birisi de onların, yaratılıştan getirdiklerine inanılan “akıl ve din bakımından yarım oldukları” kabulüdür. Hadis kitaplarında ve pek çok rivayette şöyle bir olay anlatılır: Rivayete göre bir güneş tutulması olayı yaşanırken Hz. Peygamber'in, beraberindeki insanlarla birlikte uzun bir namaz kıldığı, güneş tutulmasını Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in ölümüyle ilişkilendirenlere karşı Nebî (as)'ın bunun normal bir olay olduğunu, hiç kimseyle ilgili olamayacağını belirttiği ifade edilir. Daha sonra kendisine cennetin gösterildiği, bir üzüm salkımına uzandığı, ama onu alamadığı, ayrıca kendisine cehennemin de gösterildiği ve cehennemliklerin çoğunluğunun kadınlardan oluştuğunu söylediği de nakledilmektedir. Kadınların cehennemlik olma nedeni sorulunca da “dinlerinin ve akıllarının eksik olduğu” belirtmiştir. Dindeki eksiklikleri hayz hallerinde namaz kılmamaları, akıllarındaki eksiklikleri de şahitlikte bir erkeğe iki kadının denliği delil olarak sunulmuş. Sonuçta Hz. Peygamber'in, cehennemin çoğunluğunu kadınların oluşturmasındaki asıl nedenleri “kadınların nankörlükleri” veya buna benzer hususlar olarak ifade ettiği nakledilmiştir.⁶⁰

Bu konuda bir başka rivayette de şu bilgilere yer verilmektedir: Ebû Sa'îd el-Hudrî anlatıyor: Bir Kurban veya Ramazan bayramında

⁵⁹ Fussilet 41/46; Câsiye 45/15. Ayrıca bkz: Bakara 2/286; En'am 6/164; İsrâ 17/15; Rûm 30/44; Fâtır 35/18; Zümer 39/7; Necm 53/38-41;.

⁶⁰ Buhârî, İmân, 21; Zekat, 44; Savm, 41; Rikâk, 16; 51; Nikâh, 87; Bed'ül-Halk, 8; Cenâiz, 89; Rikâk, 42; Tefsir, 66; Müslim, İmân, 34; 132; Zikr, 26; Talâk, 5; Hayd, 6; İdeyn, 4; 8; Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, **es-Sünen**, Riyad, 2000, Sünnet, 15; Tirmizî, İmân, 6; Zekât 12; Sıfatü Cehennem, 11; Nesâî, Ebû Abdırrahman Ahmed b. Şuayb, **es-Sünen**, İstanbul, 1992, İdeyn, 19; İbn Mâce, Fiten, 19; Ahmed b. Hanbel, I, 234; 359; 376; 423; 425; 433; 436; II, 67; 173; 373-374; IV, 197; 205; 427; 443; V, 137-138; 205; 209-210; 259; Mâlik b. Enes, **el-Muvatta'**, İstanbul, 1992, Salâtü'l-Küsûf, 1; 3; Dârimî, Salât, 224; Vudû', 104. Benzer başka bir rivayette de cennetliklerin çoğunun fakirlerden, cehennemliklerin çoğunun da kadınlardan olduğu ifade edilmektedir. (Bkz: Ahmed b. Hanbel, II, 73).

Rasûlullah, müminlere namaz kıldırmak veya hitap etmek için (evinden) çıkmış, kadınların yanına da uğramış ve onlara şöyle demiştir: “Ey kadınlar topluluğu! Sadaka veriniz. Siz, bana cehennemin çoğunluğunu oluşturan insanlar olarak gösterildiniz (Cehennemin çoğunluğunu kadınlar oluşturacaktır).” “Sebebi nedir?” diye soran kadınlara, “Sizler, çok lanet edersiniz, eşlerinize karşı da nankörlük edersiniz. Akıllı bir erkeğin aklını sizin kadar çelebilen, aklı ve dini eksik başka varlıklar görmedim” cevabını vermiştir. “Peki ey Allah’ın Elçisi, dinimizin ve aklımızın eksikliği nedir?” deyince Nebî (as) şunları ifade etmiştir: “Bir kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğinin yarısı kadar değil midir?” “Evet” cevabını alınca, “İşte aklının eksikliği budur” demiş, devamında “Kadın adetli olduğunda namaz kılmaz ve oruç tutmaz, değil mi?” diye sorup “Evet” cevabını alınca da “İşte dininin noksanlığı da budur” demiştir.⁶¹

Rivayetleri değerlendirirken ilk sorulması gereken soru bizce şudur: Madem ki kadınlar cehennemin çoğunluğunu oluşturmalarıyla ilgili gerekçe sorabiliyorlardı, söz konusu cevabı alınca acaba “akıl ve din eksikliğinin nedeni biz miyiz ki sorumlusu biz oluyoruz” sorusunu neden sormamış olabilirler? Bu sorunun sorulmamış olması, bize önceki konuşmaların da gerçekten yaşanmış olup olmadığı noktasında kuşkularda uyandırmaktadır.

“Bu rivayetler hem Kur’ân’a, hem de Allah’ın adaletine aykırıdır. Çünkü Kur’ân’ın hem iki kadının şahitliğinin (belli konularda) bir erkeğin şahitliği yerine geçtiğini söylemesi, hem de Hz. Peygamber’in bundan dolayı kadınların aklının eksik olduğunu ve bunu telafi etmek için de çok sadaka vermeleri gerektiğini söylemesi bir çelişkidir... Üstelik Allah’ın kadınlar için uygun gördüğü (!) bir uygulamanın onlar için bir eksiklik olarak nitelenmesi ve bunu telafi etmeleri için de çok sadaka vermeleri gerektiğinin söylenmesi, Allah’ın uygun gördüğünü kabul etmemek veya eleştirmek olur ki Rasûlullah bundan münezzektir. Diğer taraftan dinin/Peygamberin kendisi aybaşı günlerinde kadınları namaz kılmaktan muaf tuttuğu halde nasıl dönüp de bundan dolayı dinlerinin eksik olduğunu söyleyecek ve bunu telafi etmek için çokça sadaka vermelerini tavsiye edecektir? Böyle bir şey aynı zamanda kendi içinde çelişki olmaz mı? Madem ki bu, din eksikliğidir, o halde din buna neden izin verdi? Bu nasıl bir dindir ki bir taraftan kadınları belli günlerde ibadetten muaf tutuyor, diğer taraftan dönüp bundan dolayı dinlerinin eksik olduğunu söyleyerek eksikliği telafi etmek için çokça sadaka vermelerini tavsiye ediyor? diye sorulmaz mı? Dini bu şekilde yaşayan ve çokça sadaka vermeden/vermeden ölen kadınların durumu ne olacak? denilmez mi? Böyle bir şey kişinin elinde olmaksızın taşıdığı bir eksiklikten dolayı cezalandırılması anlamına gelmez mi? Hem akıl ve

⁶¹ Buhâri, Hayd, 7.

dinlerinin doğuştan/doğal olarak eksik olduğu söylenecek, hem bunun telafisi için çokça sadaka vermeleri tavsiye edilecek, böyle bir şey makul olur mu? Tıpkı doğuştan zeka özürülü veya bir tarafı felç olan bir insana bunu telafi etmesi için çokça sadaka vermesinin tavsiye edilmesi gibi bir şey!... Acaba kocalarına karşı kadınların nankörlük ettiği ve lanet okuduğu kadar erkekler de kadınlara karşı nankörlük edip lanet okuyorlar mı? Neden bunu yapan kadınlar cehennemlik oluyor da erkekler cehennemlik olmuyor? Üstelik Yüce Allah'ın, kadını hayız görecektir ve çocuk doğuracak şekilde yaratması onun için bir eksiklik midir ki telafisi gerekli olsun ve böylece cehenneme gitmeleri önlenir?”⁶²

Kadınların eksikliğiyle ilgili olarak bu haklı genel değerlendirmelerden sonra şimdi de söz konusu iki iddiaya Kur'ân çerçevesinde yeniden bakmaya çalışalım.

a) Şahitlikteki Yarımılık İddiası

Kadınların akıl eksikliği noktasında dile getirilen husus onların şahitliğidir. Bakara sûresinin 282. âyetinin konuyla ilgili bölümü şöyledir:

“...Erkeklerinizden iki şahit tutun. İki erkek yoksa kabul edeceğiniz şahitlerden bir erkek ile biri yanılırsa diğeri hatırlatsın diye iki kadın da olabilir. Şahitler çağrıldığında gelmezlik etmesinler. Borç ister büyük, ister küçük olsun vadesi ile birlikte yazmaktan üşenmeyin. Böylesi, Allah katında daha doğru, şahitlik için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha uygun olur. Yalnız, aranızda hemen alıp vereceğiniz peşin ticaret olursa onu yazmamanızda bir sorumluluk yoktur...” Eğer şahitlik böyle yapılırsa bu işlem “şahitlik için daha sağlam olur” şeklinde nitelendirilmiş, böyle yapılmayan alışverişler, yani mesela bir erkek ve bir kadının şahitliğiyle yapılan alışverişler sağlam, güvenli veya sağlıklı olmazlar demek istenmemiştir. Kaldı ki iki kadının zikredilmesi, birinin yanılması halinde diğerrinin hatırlatması şeklinde gerekçelendirilmiş, mesele cinsiyetle değil unutmakla ilişkilendirilmiştir. Buradan şu sonucu rahatlıkla çıkartabiliriz: Eğer unutan kişi erkek ise, onun şahitliği unutmayan kadının şahitliğinin yarısı kadar kabul edilmelidir. Mesele unutmak veya bir konuyla yakından ilgilenme ve onu iyice bilmeye ilgilidir. Âyetin indirildiği ortamda ticari hayat genellikle erkekler tarafından yürütüldüğü için onların ticari konulardaki tecrübe ve meşguliyetleri elbette söz konusu konularla yeterince ilgilenmeyenlere göre daha ileri düzeydedir ve daha güvenilirdir.

⁶² Bu rivayet hakkında geniş açıklamalar için bkz: Sarmış, *age.*, s. 363-370.

Unutmak tüm insanlar için geçerlidir. Kim unutursa diğerine göre eksik sayılır ve bu eksiklik diğerleriyle tamamlanır. Takdim edildiği gibi unutmayı sadece kadınla sınırlı tutmak, bir taraftan kadını haksız yere aşağıladığı gibi diğer taraftan erkeği de hak etmediği şekilde yüceltmektedir.

Vasiyete şahitlikten söz eden Mâide 106-108. âyetlerde konu cinsiyetle ilişkilendirilmemiş, müslüman olan iki kişinin şahitliği yeterli kabul edilmiştir. Eğer vasiyet, yolculuk esnasında yapılacaksa bu defa şahitlerin müslüman olmasına bile gerek görülmemiştir.⁶³

Kur'an, kadın hakları noktasında indirildiği dönem itibariyle bugün dahi gıpta edilecek ilkelere sahiptir. Her ne kadar mezhepler zina davalarında kadınların şahitliğini kabul etmese de Kur'an bu konuda kadın-erkek ayırımı yapmamıştır.⁶⁴ Nisâ sûresinin 15. âyetinde, böyle bir suçun tespiti noktasında dört müslümanın şahitliğinden söz edilmiştir. Zina iftirasına uğrayan kadın, eğer iftira edenin şahidi yoksa kendisine iftira eden kişi gibi beş defa yemine davet edilir. Her iki taraf da aynı şekilde beşer defa yemin ederlerse kadının yeminleri esas alınır ve kadın cezadan kurtulur,⁶⁵ erkek ise iftiracı durumuna düşer.

Kadının şahitliği konusu cinsiyetle değil, bilgiyle ilgilidir; zaten akıllı olmak bir anlamda bilgili olmayı gerektirdiği veya akıllı insanlara bilgili insanlar da dendiği için konuyu bilgiyle ilişkilendirmek, cinsiyetle ilişkilendirmeye göre daha sağlıklıdır.

Kadınların eksikliği hakkındaki rivayetlerin -Abdullah b. Mes'ud'un hanımı Zeyneb'in rivayeti hariç- asıl muhataplar olan kadınlar tarafından değil de neden erkekler tarafından nakledildiği de ilginç bir tespittir. Dahası kadınlardan yoksulları düşünerek değil de kendilerini düşünerek sadaka vermelerinin istenmesi de elbette hayret edilecek bir husustur. Ortaya çıkan bu manzara, kadının toplumsal sorumluluk alanını daraltmak, hatta yok etmekle kalmamakta, onu erkekler karşısında ontolojik anlamda potansiyel suçlu konumuna düşürmektedir. Bu konumun pekiştirici öğeleri ise kadınların, insanlığın en yüksek vasıflarından olan akıl ve din gibi önemli iki hususta, erkeklere kıyasla eksik olarak tanımlanmasıdır.⁶⁶

⁶³ Bu konuda açıklamalar için bkz: Bayındır, Abdülaziz, **Kur'an Işığında Doğru Bildiğimiz Yanlışlar**, İstanbul, 2006, s. 198-202.

⁶⁴ Bayındır, **age.**, s. 200.

⁶⁵ Âyetler için bkz: Nûr 24/6-9.

⁶⁶ Tuksal, **age.**, s. 126-127.

b) Din Konusundaki Eksiklik İddiası

Kadının din açısından iddia edilen eksikliğine gelince burada da büyük problemler söz konusudur. Konu kadınların aybaşı hallerinde bazı ibadetleri yapamamalarıyla ilgilidir. Hayızlı kadınlar konusunda Yahudilerdeki “hayızlı kadınlarla yemek yememek veya onlarla aynı evde oturmamak” şeklindeki uygulama müslümanların da büyük oranda ibadetlerine yansıtılmıştır.

Hayızlı kadınların “murdar” veya “pis” kabul edilmesi Yahudiler kaynaklı bir kabuldür. Tevrat'taki ilgili ifadeler şöyledir:

“Ve eğer bir kadının akıntısı olur, ve bedeninde akıntısı kan olursa yedi gün murdarlığında kalacak, ve ona her dokunan akşama kadar murdar olacaktır. Vu murdarlığında üzerinde yattığı herşey murdar olacak; üzerinde oturduğu her şey murdar olacaktır. Ve onun yatağına dokunan her adam esvabını yıkıyacak ve suda yıkanacak ve akşama kadar murdar olacaktır. Ve kadının üzerinde oturmakta olduğu herhangi bir bir şeye dokunan her adam esvabını yıkayacak ve suda yıkanacak ve akşama kadar murdar olacaktır...”⁶⁷

Buradan anlaşılıyor ki aybaşı halindeki kadınlar ve onlarla beraber yaşayan eşleri, hatta o kadınların dokundukları veya oturdukları herşey mevcut Tevrat'a göre murdar kabul edilmektedir.

İranlılar da eskiden adet halindeki kadını evden çıkarırlar, kent dışında küçük bir çadıra kapatırlar; ona yemek götüren hizzmetçi dahi ona veya onun temas ettiği eşyaya değip pis olmaması için ellerini, burnunu ve kulaklarını bez parçasıyla sarardı.⁶⁸

Kaynağı Yahudiler ve bazı eski İranlılar olduğu anlaşılan bu konuda Kur'an'da yasak sadece “cinsel ilişkide bulunmak”⁶⁹ diye belirlenmesine ve üstelik Hz. Peygamber de bunu te'yd edecek ifadeler kullanmasına rağmen⁷⁰ müslümanlar arasında hayızlı kadınlar namaz, oruç, Kur'an okuma, ona dokunma, mescidlere girme ve tavaf gibi bazı ibadetleri yapamama konusunda çeşitli kısıtlamalara tabi tutulmuşlardır.

Âdetli kadının namaz kılamayacağı veya oruç tutamayacağı vs. ile ilgili kanaatler çeşitli rivayetlere dayandırılmaktadır.⁷¹ Bu rivayetler

⁶⁷ Tevrat Levililer: 15/19-22.

⁶⁸ Ateş, **Kur'an Ansiklopedisi**, VIII, 19.

⁶⁹ Bakara 2/222.

⁷⁰ Müslim, Hayd, 3.

⁷¹ Bu rivayetler hadis kaynaklarının “hayd” kitaplarında veya başlıklarında yer almaktadır.

hakkında ilim adamları hep olumlu şeyler de söylememektedirler. Bir örnek olması bakımından şu ifadeleri burada nakletmek istiyoruz:

“Kur’ân’ın sınırlamadığı bir şeyi kimse sınırlayamaz. Kur’ân’a ters şeyler hadis olamaz. O rivayetler, Peygamber’e iftiradır. Adetli kadın hakkında Yahudilikten ve çeşitli uluslardan Araplara sızan gelenekler hadis biçimine getirilerek İslam literatürüne sokulmuştur. Bunların aslı olsaydı mutlaka Kur’ân’da kadının hayd halinde bu ibadetleri yapamayacağına dair bir açıklama olacaktı. Zira Kur’ân, ibadet yapmama gibi önemli bir hali kapalı bırakmaz, bunu belirtirdi. Kur’ân, hayd halindeki kadınla cinsel ilişki yapılmamasını söylüyor da hayd halindeki kadının namaz kılamayacağını, oruç tutamayacağını, diğer ibadetleri yapamayacağını neden söylemiyor? Yoksa Allah katında, cinsel ilişki namazdan, oruçtan, Kur’ân okumaktan daha mı önemlidir? Kur’ân’a ters bu tür düşünce ve uygulamaları bırakıp Kur’ân’a dönmeli ve Kur’ân ne diyorsa onu uygulamalıyız.”⁷²

Bu değerlendirmeler ışığında bakıldığında din adına rivayetlere konu olan meseleler hakkında nasıl bir tutum sergilemek zorunda olduğumuz ortaya çıkmaktadır. İbadeti Yüce Allah emrettiğine göre din adına onu sınırlandırmak da sadece O’nun yetkisindedir. Başkası O’nun emirlerini emir olmaktan çıkartamaz. Bir insanın, kendisine değer verilmesine sebep olan en önemli özelliklerinin başında akli gelmektedir. Hem akıl yönünden insanı eksik görmek, hem de dinini eksik bırakmak Allah adına din kuralları koymak anlamına gelir ki Hz. Peygamber’in böyle bir şey yapmayacağı herkesin malumudur.

“Zan ifade eden bu rivayetlerle Kur’ân’ın kesin emri nasıl askıya alınabilir? Hz. Peygamber, düzensiz adet gören kadına, yıkanıp namaz kılmasını emretmiş ve bu kadın, her namazında yıkanarak (veya abdest alarak) namaz kılmıştır. Şimdi düzensiz adet görme ile düzenli adet görme arasında ne fark vardır? İkisinde de kadından gelen kan aynı kandır. Gelen kan, pis görüldüğü için bu kadına temizlenip, yani abdest alıp namazını kılması emredilmiştir. İnsanın elinde olmayan bir hal, neden onun ibadetine engel olsun? Düzensiz adet görme özür sayılıyor da normal adet görme neden özür sayılmasın? Şu rivayet, Hz. Peygamber’in normal adeti özür saydığını kanıtlar: Hz. Ayşe’nin bir rivayetine göre adet halinde bulunan Ayşe, Mescidde bulunan Peygamber’in başını yıkayıp tarardı. Peygamber, adetli Ayşe’ye, “Mescidden bana humre (seccade)yi getir, demiş.” Ayşe, adetli olduğunu söylemiş. Peygamber, “Adet, senin isteğinle olan bir şey değildir. Sen Mescide git, bana seccadeyi getir” demiş...⁷³ Kendi içinde olağanüstü

⁷² Ateş, **Kur’ân Ansiklopedisi**, İstanbul, 1997, VIII, 17.

⁷³ Rivayet için bkz: Müslim, Hayd, 3.

çelişki olan bu kişi rivayetleriyle maalesef din bozulmuş, Kur'an'ın söylemediği şeyler dine sokulmuştur. Kur'an, adetli kadının neyi yapamayacağını söylüyor: O da cinsel ilişkidir..."⁷⁴

Bu genel değerlendirmelerin ardından konuyla ilgili bazı hususları da hatırlatmak gerekmektedir. Namazda temizlik namazın şartlarından olduğu için hayızlı kadının namaz kılmasının doğru olmadığı söylenirken temizlik şartı bulunmayan oruç için makul gerekçeler ileri sürülememektedir. Oysa hayızlı kadında oruç ibadetine engel olabilecek şey, kadının hissettiği rahatsızlık, ağrı, zayıflık, halsizlik vs. hallerdir. Bu durumda da konu hayız değil, hastalıktır ki zaten Bakara 184. âyette bu husus ifade edilmektedir. Nitekim hayızlı olmamasına rağmen başka hastalıklardan muzdarip olan kadınların veya erkeklerin o günlerde oruç tutmamaları, daha sonra oruçlarını iade edebilmeleri âyetin açık hükmüyle belirlenmiştir.

Namaza göre elbette daha az önemli olan orucun kaza edilmesi hükme bağlanmasına rağmen namazın iadesinin gerekli görülmemesine dair söylenenler de ikna edicilikten uzaktır. Farziyeti ve önemi Kur'an'da defalarca vurgulanan namazı bazı rivayetleri esas alarak terkedebilmenin sağlam delillerle desteklenip desteklenmediğini Kur'an ışığında yeniden değerlendirmek gerekmektedir.

Namaz ve diğer ibadetler Yüce Allah tarafından emredildiğine göre O'nun emrini Hz. Peygamber'in sınırlandırması veya bazı insanlar için geçersiz hale getirmesi ister istemez Hâkka süresinin şu âyetlerini akla getirmektedir: "Eğer o bize bazı sözler isnat etseydi onun sağ elini (veya gücünü) elinden alırdık, sonra da onun can damarını keserdik."⁷⁵ Yüce Allah'ın çok açık bir emrini, -üstelik Yahudilikteki "murdarlık" kabulü ve İranlılardaki uygulama örnekleri de devredeyken- Hz. Peygamber'in bazı insanlar için iptal etmesi anlamına gelebilecek bu tür anlayışlar, mutlaka yeniden gözden geçirilmelidir. "Murdar" olarak kabul edilme ile "temizlik şart olduğu için namaz kılamama" arasında bu anlamda net bir anlamdaşlık bulunduğu için söz konusu kabul taraftarlarının bu ikisi arasında nasıl bir fark olduğunu izahta daima sıkıntı çekeceklerini düşünmekteyiz.⁷⁶

4. Kadına Cinsel Bir Obje Muamelesi Yapılması

Kadının ailedeki konumundan söz edildiğinde akla öncelikle evlilik kurumu gelmektedir. Bu nedenle İslam kültüründe evlilik tanımına dair bazı değerlendirmeleri hatırlatmak istiyoruz:

⁷⁴ Ateş, **Kur'an Ansiklopedisi**, VIII, 16-17.

⁷⁵ Hâkka 69/44-46.

⁷⁶ Bu konuda geniş açıklamalar için bkz: Tuksal, **age.**, s. 148-192.

“Hanefî fıkıh kitaplarında evlilik şöyle tanımlanmaktadır: Cinsel yönden kadından yararlanmak üzere erkek ile kadın arasında gerçekleştirilen bir akittir.⁷⁷ Oysa Kur’ân’da: “Kadınlar sizin giysileriniz, siz de kadınların giysilerisiniz” buyrulur.⁷⁸ Bu tanımı eğer Kur’ân’a göre yapmak gerekirse şöyle ifade etmemiz mümkündür: “Neslin devamını sağlamak, haram ilişkilerden korunmak, huzurlu ve mutlu bir hayat yaşamak, ömür boyu birbirine destek olmak amacı ile kadın ve erkeğin karşılıklı olarak yaptıkları bir akittir.”⁷⁹

Bu son derece haklı karşılaştırma, kadına bakış noktasında nasıl eksiklikler içerisinde bulunduğumuzu açıkça göstermektedir. Kadın bir cinsel obje olarak görülünce geriye, kadın adına fazla bir değer de kalmamaktadır. Oysa cinsellik, kadın ve erkeğin hissettikleri bir ihtiyaçtır. Evlilik sonrasında Yüce Allah’ın insanlar için kendileri gibi insan çiftler yaratması ve eşler arasında bir sevgi ve merhamet yaratacağını bildirmiş olması⁸⁰ da bu konuda eşlerin birlikteliğini ve birbirine muhtaç oldukları gerçeğini göstermektedir.

Bu gerçeğe rağmen rivayetler içerisinde bununla hiçbir şekilde bağdaşmayan ifadeler yer almaktadır. Meselâ, Ebû Hureyre kaynaklı bir rivayette kocasından ayrı bir yatakta geceleyen bir kadına, eşinin yanına dönünceye kadar meleklerin lanet edeceği söylenmektedir.⁸¹ Rivayet zinciri hakkında pekçok eleştirinin yapıldığı bu ve benzeri rivayetler, kadını bir cinsel obje olarak görme anlayışının birer örneği durumundadır. Rivayetin sağlam kişilerce nakledilmediğini beyan eden bazı ilim adamları, kadına yönelik cinsel istismarın kaynağı hakkında haklı olarak şu değerlendirmeyi yapmıştır: “Kur’ân ve sünnet, kadınların statüleri konusunda radikal bazı reformlar gerçekleştirmişse de

⁷⁷ Bu tanım için bkz: Abdurrahman el-Cezîrî, **el-Fıkh ‘ale’l-Mezâhibi’l-Erba’a**, Beyrut, 1986, IV, 1-4; Serahsî, Ebû Bekir Muhammed b. Ebî Sehl, **el-Mebsût**, Beyrut, ts., IV, 192-193; III, 164; İbn Âbidîn, Muhammed Emîn, **Hâşiyetü Reddi’l-Muhtâr**, İstanbul, 1984, III, 3-4; İbn Kudâme, Ebû Abdillâh b. Mahmûd, **el-Müçnî**, Beyrut, 1972, VII, 333-335.

⁷⁸ Bakara 2/187.

⁷⁹ Geniş bilgi için bkz: Yavuz, Yunus Vehbi, **Kur’an’da Kadın Hak ve Özgürlüğü**, İstanbul, 1999, s. 16.

⁸⁰ Rûm 30/21.

⁸¹ Buhârî, Nikâh, 85; 86; 120; Müslim, Nikâh, 121. Benzer bir rivayet de şöyledir: “Bir erkek hanımını yatağına çağırdığında hanımı gelmeyip de kocası gece boyu kendisine kızmışsa, aynı şekilde melekler de o kadına sabaha kadar lanet eder” (Buhârî, Nikâh, 85; 120; Bed’ü’l-Halk, 7; Müslim, Nikâh, 121). Buhârî, Sahih’inde bu rivayete ilaveten ayrıca bir de Nikâh kitabınının 86. babına “Kocasının yatağından ayrı olarak geceleyen kadın” adını vermiş, bir rivayette kocası çağırmasına rağmen gelmeyen kadına sabaha kadar meleklerin lanet edeceği, diğerinde ise herhangi bir çağrı olmadan kocasının yatağından ayrı olarak geceleyen kadına, kocasının yatağına dönünceye kadar meleklerin lanet edeceği ifade edilmiştir. Bu ifadeler kuşkusuz birbiriyle çelişki arz eden rivayetlerdir.

İslam'dan sonra da uzun asırlar boyunca İslam toplumlarında zaman zaman eski kültür ve geleneğin uzantıları olan uygulamalar görülebilmektedir.”⁸²

5. Erkeğin Kadından Üstün Olduğu Kabulü

Kadına yönelik ayrımcılığın önemli nedenlerinden biri de erkeğin mutlak olarak kadından üstün olduğu iddiasıdır. Elbetteki erkekler yaratılış olarak daha güçlü olabilirler. Nitekim bazı kadınlar fiziksel olarak bazı erkeklerden güçlü olabildiği gibi erkeklerin de bazılarından daha güçlüdür. Ancak bu durum, hukuken herhangi bir üstünlük anlamına gelmez. Erkekler arasında fiziksel gücü esas alıp ayırım yapmak nasıl yanlışsa erkekle kadın arasında da böyle bir ayırıma gitmek son derece hatalıdır. Erkekle kadın, yaratılış olarak birbirinin aynı değildir; tıpkı bütün insanlar fert olarak birbirlerinin aynı olmadığı gibi. Bu durum, sadece farklılık ifade eder, yoksa üstünlük ifade etmez.

Üstünlük iddiasını dile getirenler, bazı deliller aramaya çalışmışlar, bu doğrultuda Kur'an'dan da destek bulduklarını sanmışlardır. İşte ilk delilleri:

a) “Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine farklı kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur.”⁸³

Nisâ sûresinin 34. âyetinde erkeklerin kadınlara kavvâm olması cinsiyetten değil, yöneticilikten kaynaklanmaktadır. Zaten bu kelimenin anlamlarından biri de “tercihte öncelik”tir.⁸⁴ Câhiliyye döneminde kadının yöneticilik ya da toplum düzenindeki yeri düşünüldüğünde özellikle erkeğin mâli harcamalardaki önceliği tarihî bir vaka olarak ortadadır. Ancak bu durum cinsiyetten değil, meşguliyetten kaynaklanmaktadır. Yönetici eğer kadınsa ona da bu anlamda ayrıcalığın verildiği ve kendisine itaat edilmesinin zorunluluğu anlaşılır. Oysa bazı müfessirler, bu âyetten hareketle peygamberlik, velayet, şahitlik, cihad ve benzeri görevlerde erkeklerin etkinliğini ileri sürmüşler, kadınları erkeklere göre daha az akıllı saymışlar, yönetme gücüne daha az sahip gördükleri için kadınları yönetilen olarak

⁸² Bu ifadeler ve rivayetlerle ilgili değerlendirmeler için bkz: Ateş, Ali Osman, “Kadının Cinsel sorumluluğu İle İlgili Bazı Rivayetler”, **İslâmiyât**, cilt: III, sayı: 2, Ankara, 2000, s. 97-107.

⁸³ Nisâ 4/34.

⁸⁴ Isfehâni, Rağib, **Müfredâtü Elfâzı'l-Kur'an**, Beyrut, 1997, s. 690.

değerlendirmişlerdir.⁸⁵ Bazı müfessirler ise konuya daha farklı açılardan bakabilmişlerdir.⁸⁶

Nisâ 34. âyetteki kavvâmûn kelimesini aslında şöyle anlamak durumundayız: Kayyımlık, erkeklerin evin mali harcamalarını üstlenmeleri ve fizikî kuvvet bakımından güce sahip olmaları, bu çerçevede ailenin mali ve hukukî haklarını korumaları sebebiyle aile içinde görevlendirilmiş olmaları anlamına gelir. Bu görevlendirme bir üstünlük değil, sadece bir sorumluluk ifadesidir. Tıpkı bir okuldaki öğretmenlerden birinin müdür olarak tayin edilmesi gibi. Bazı yetenekleri ve farklılıkları sebebiyle bir öğretmen müdür yapılır, bu durum onun diğerlerinden üstün olduğunu göstermez. Bir süre meziyeti farklı olan biri idareci olur, sonra bir başkası o düzeye gelir, bu defa da görevi o alır. Ancak bunların hiçbirini in-

⁸⁵ Örnek olarak bkz: Ebussuud, **İrşâd**, I, 339.

⁸⁶ Semerkandî, buradaki üstünlüğün kadına infak ve hakkının verilmesi konusunda olduğunu beyan etmektedir (Semerkandî, **age.**, I, 299). Hamdi Yazır, genel kanaat olarak erkeğin kadından üstün olduğunu kabul etse de özellikle **kavvâmûn** kelimesine getirdiği izahta “bakan, koruyan, işi idare eden kişiler” ifadelerini kullanmış ve şu değerlendirmeleri yapmıştır: “(Âyet) bir taraftan erkeğin üstünlüğünü anlatırken diğer taraftan da kadının değer ve üstünlüğünü bildirir. Ve bu ayırım içinde eşitlik iddiasını kaldırarak karşılıklı olarak farklı bir eşitlik metoduyla öyle bir birlik sağlar ki bu durum sultan ile ümmet arasındaki karşılıklı haklara benzeyecek ve bu şekilde aile terbiyesi, toplum terbiyesi ve siyasi terbiyenin bir başlangıcı olacaktır... Âyetteki **hüm** zamirinin delalet ettiği mana ile bundan erkeklerin kadınlara üstünlüğü ve tercihleri anlaşılma- la beraber, âyetin öyle güzel bir açıklaması vardır ki bu üstünlük ve değeri, “Allah o erkekleri kadınlara üstün kılmıştır” diye mutlak surette erkeklere tahsis etmemiş, kapalı olarak bazısının diğer bazısına üstünlüğünü ifade etmiştir. Bu ise erkeğin kadında bulunmayan, yaratılıştan var olan birtakım üstünlüklere sahip olduğu gibi, aynı zamanda kadının da erkekte bulunmayan yaratılıştan var olan bazı üstün vasıflara sahip olduğunu ve bundan dolayı her ikisinin birbirine değişik yönlerden muhtaç olduklarını ve bu şekilde erkekle kadının yaratılıştan farklı ve karşılıklı olarak birbirlerinden üstünlükleri olduğu gibi her erkeğin ve aynı şekilde her kadının da seviyelerinin bir olmadığını ve bundan dolayı her erkeğin her kadın ile tek olarak mukayese edilemeyeceğini ve bununla birlikte bütün bunlar toptan karşılaştırılınca kadınların erkeklere ihtiyacının erkeklerin kadınlara ihtiyacından daha fazla olduğunu ifade eder...” (Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, **Hak Dini Kur’an Dili**, Azim Dağıtım, İstanbul, ts., II, 556-557.) Süleyman Ateş ise şunları ifade etmektedir: “Erkek bazı yönlerden üstün olmakla beraber kadına böbürlenme, ona baskı yapma hakkına sahip değildir. Çünkü kadınlara erkek, bir bütünün parçaları durumundadırlar. Nitekim âyette, “Allah erkekleri kadınlardan üstün kıldığı için” denmeyip, “Allah bazı insanları diğer bazılardan üstün kıldığı için” denmesinde bu noktaya işaret vardır. Bedende baş ne kadar değerli ise kalb de o kadar değerlidir. Erkek baş durumunda ise kadın da kalb durumundadır. Bunlardan birinin daha çok yarar taşınması, daha üstün yaratılması diğerinin değerini azaltmaz (Ateş, **Kur’an Ansiklopedisi**, ts., XI, 94). **Kavvâmûn** kelimesinin “işî tam anlamıyla yapan, kadın işlerini hakkıyla yerine getiren, onu korumada itina gösteren” anlamına geldiğini ifade eden ilim adamları da vardır. (Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri**, İstanbul, 2000-2007, V, 123.

sanların birbirinden üstünlüğünü ifade etmez. Sadece bu kişi yetenek ve becerilerine dayalı olarak görevlendirilmiş ve sorumlu tutulmuş olur...⁸⁷

Kur'an'ın indirildiği dönemleri düşündüğümüzde toplumda ve ailede erkeğin konumunun tartışmasız üstünlüğü söz konusuydu. Bu üstünlük pratiklerine rağmen Kur'an, "Allah bazı insanları diğer bazılarından üstün kıldığı için" diyerek erkeğin üstünlüğünün cinsiyetten kaynaklanmadığını ifade etmek istemiştir. Zira aile içerisinde aileyi koruma, ekonomik işleri idare etme, karar verme mekanizmasında bu yeteneklerin kadınlarda bulunması durumunda da kadının karar mercii kılınmasına bir engel bulunmamaktadır. Yani kadının güçlü ve yetenekli olduğu ailelerde zaten karar verme yetkisi kadına geçmekte ve erkek, kadının kararlarına uymaktadır.⁸⁸ Buradan hareketle yeteneklerin eşit olduğu durumlarda kadın ve erkeğin birlikte karar vermesinde ve sorumlulukları birlikte paylaşmasında da herhangi bir sorun olmayacaktır.

b) Üstünlük taraftarlarının ikinci delili de şu âyettir: "Erkekler, kadınlar üzerinde öncelik sahibidirler."⁸⁹

Âyette işlenen konu, boşanmak durumunda olan kadınların bu süreçte takip edecekleri yolla ilgilidir. Boşanma aşamalarında eğer kocaları barışmak isterlerse bu durumda söz konusu kadınları geri almaya daha fazla hak sahibi oldukları, birbirlerinde eşit hakları bulunduğu ve eşine geri dönme, yani evliliği devam ettirme noktasında başkasına göre kendi eşlerinin önceliğinin bulunduğu ifade edilmektedir. Buradaki mesele, boşanma gerçekleşmeden önce eşlerin birbirlerine dönmelerinde öncelik sahibi olduklarının beyanından başka bir şey değildir.⁹⁰

Ayetteki derace kelimesine "öncelik" anlamı verilmesi durumunda ilk maddede zikredilen yöneticiliğin de belli farklılıklar nedeniyle aslında bir çeşit öncelik hakkı olduğu anlaşılır. Zaten bu kelimenin anlamlarından biri de "geldiği yola geri dönmek, terk ettiği işe geri dönmek"⁹¹ tir. Dolayısıyla derace kelimesinin anlamını "erkeğin kadına mutlak anlamda üs-

⁸⁷ Bu konuda güzel bir değerlendirme için bkz: Yavuz, **age.**, s. 113.

⁸⁸ Yavuz, **age.**, s. 114.

⁸⁹ Bakara 2/228.

⁹⁰ Esed, bu âyeti tercüme ederken şu ifadeleri tercih etmiştir: "... Ve bu süre zarfında barışmak isterlerse kocalarının onları kabul etmeye öncelikle hakları vardır; ama adalet ölçülerine göre, kadınların (kocaları üzerindeki) hakları, (kocaların) onlar üzerindeki haklarına eşittir, ancak erkekler (bu konuda) onlar üzerinde öncelik sahibidirler." Bu tercümenin izahında da şu ifadeleri kullanmıştır: "Bekleme süresi (iddet) bitiminden önce koca, bu geçici boşanmadan vazgeçme arzusunu beyan etse de, boşanmış kadın, evlilik ilişkisinin yeniden kurulmasını reddetme hakkına sahiptir. Ancak, ailenin nafakasından koca sorumlu olduğu için, geçici boşanmanın iptali konusunda ilk tercih hakkı ona aittir." (Bkz: Esed, **age.**, s. 67 ve 216. not.)

⁹¹ İbn Manzûr, Cemâlidin Muhammed b. Mükerrrem, **Lisânü'l-'Arab**, Beyrut, 2003, V, 237.

tünlüğü” olarak değil, bağlamı da göz önünde tutarak “öncelik” şeklinde anlamak en doğrusudur.

Evin içerisinde veya toplumda ya da herhangi bir meslekte her kim bir yöneticilik konumunda ise onun söz konusu işte bir önceliği vardır demektir. Tıpkı çeşitli mesleklerde veya kurullarda oylamanın eşit çıkması durumunda başkanın tarafının ileri sayılması gibi.

Bakara 228. âyette şu ifade de yer almaktadır: “Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde belli hakları vardır.” İşte bu cümle kadın ve erkeğin birbirine yönelik hakları ve sorumluluklarının bulunduğunu, bu itibarla, “Onlar sizin için siz de onlar için örtüsünüz”⁹² âyeti gereği birbirinin elbisesi olan bu iki cinsin aslında birbirlerinin maddeten “eşit”leri değil de hukuken ve sosyal olarak hem “eşit”leri hem de “eş”leri oldukları anlaşılmış olur.

Nisâ 34. âyette ekonomik işlerdeki görevlendirilme anlatılmış olmasına ve insanların bu anlamda birbirinden farklı olduğu ifade edilmesine rağmen meseleyi alken, dinen ve hukuken üstünlük şeklinde anlamlandırmak gerçeği yansıtmaktan uzaktır. Zaten kayımlık, “başkasının işini üstlenme” anlamında bir kavramdır; dolayısıyla ekonomik açıdan üstlenilen yükümlülük ve sorumlulukları gerektirir.

Özetlemek gerekirse kadın-erkek farklılıkları cinsiyetten değil, işlevlerinden kaynaklanmaktadır. Tıpkı zevc kelimesinin ayakkabı ile kullanılması gibi. İki ayakkabı da aslında birbirlerine denktir; ama birini diğerinin yerine giymek doğru değildir. Ayakkabıları ters giymek hem ayaklara hem de ayakkabılara haksızlıktır.⁹³ Hz. Peygamber’in, kadınlardan erkeklerle ve erkeklerle kadınlarla yönelik lanet haberini⁹⁴ vermesi de işte bu gerekçeyle anlamını bulur.

6. Kadının, Kocasına İtaate Mecbur Olduğu İddiası

Nisâ 34. âyette itaate konu edilen kânitât kelimesi dişi/müennes kalıbında yer aldığı için buradan “kadınların erkeklere itaat etmesi gerektiği”ne dair birtakım çıkarımlar yapılmıştır. Meselâ Beydâvî, bu itaatın gerekçesini erkeklerin akıl, idare, güç, çalışma, itaat, şahitlik, miras, cihad vs. konularda kadınlardan üstün olmasına ve, “Kadınların en hayırlısı kocasının emrine itaat edendir”⁹⁵ rivayetine bağlamışken⁹⁶ Beğavî,

⁹² Bakara 2/187.

⁹³ **Zevc** kelimesinin anlamı için bkz: İbn Manzûr, **Lisânü'l-Arab**, VII, 75-77.

⁹⁴ Hadis için bkz: İbn Mâce, Nikâh, 22.

⁹⁵ Rivayetin bu bölümü için bkz: Nisâbüri, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh el-Hâkim, **el-Müstedrek 'ale's-Sahîhayn**, Beyrut, 1990, II, 175; Makdisî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilvâhid b. Ahmed, **el-Ehâdisü'l-Muhtâra**, Mekke, 1410, IX, 456; Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, Beyrut, 1991, V, 310.

Hız. Peygamber'e nispet edilen, "Herhangi bir insana secdeyi emretseydim kadının, kocasına secde etmesini emrederdim"⁹⁷ rivayetine bağlamıştır.⁹⁸ Bu arada pek çok müfessir de bu ve bu doğrultudaki kanaatleri paylaşmıştır.⁹⁹

Âyette geçen kânîtat ve bu kökten gelen kelimelerin Kur'an'daki kullanımlarına bakıldığında bu kelimenin, eşlerin birbirlerine veya kadınların kocalarına itaatıyla ilgili değil, Allah'a itaatle ilgili kullanıldıkları görülmektedir. İşte bazı örnekler:

a) "Ey Meryem! Rabbine boyun eğ, itaat et."¹⁰⁰ Bu âyette melekler, Hz. Meryem'e Rabbine boyun bükmesi emrini vermişlerdi. Zaten Hz. Meryem'in boyun bükendenlerden olduğu Kur'an'da vurgulanmaktadır.¹⁰¹

⁹⁶ Beydâvî, Ebû Sa'îd b. Ömer b. Muhammed, **Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl**, Beyrut, 1996, II, 184.

⁹⁷ İbn Hıbbân, Ebû Hâtîm Muhammed, **Sahîh**, Beyrut, 1993, IX, 479. Bu rivayetin bir benzerinde rivayetin öncesinde bir kadının, kocasının kanını vs. yalasa bile hakkını ödeyemeyeceği de ifade edilmektedir. Hâkim, bu hadisin isnadının sahih olduğunu, ancak Buhârî ve Müslîm'de yer almadığını belirtmiştir. Bkz: Hâkim, **el-Müstedrek**, II, 206. Kâsımî de bu hadisin Tirmizî'nin K. Nikâh 10. babında olduğunu söylüyorsa da ilgili yerde biz bu rivayeti bulamadık. Kütüb-i Sitte içerisinde Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde bu rivayet, Mu'âz b. Cebel'in Yemen'den döndüğünde Rasûlullah'ın yanına gelip: "Ey Allah'ın elçisi, Yemen'de insanların birbirlerine secde ettiklerini gördüm; biz de sana secde edelim mi?" deyince Nebî (as) ona: "Bir insanın başka bir insana secde etmesini emredek olsaydım kadının, kocasına secdesini emrederdim" demiş (bkz: Ahmed b. Hanbel, V, 227-228). Tabii buradaki bağlam, kadın erkek ilişkilerinden ziyade, muhtemelen devlet idaresindekilere yönelik belki de halkın tazimini göstermekten ziyade kadın-erkek ilişkilerinde delil olarak kullanmak doğru değildir. Kaldı ki Hz. Peygamber'in böyle bir söz söyleyip söylemediğini yeniden araştırmak da görevler arasındadır.

⁹⁸ Beğavî, Ebû Muhammed Hüseyin, **Me'âlimü't-Tenzîl**, Beyrut, 1978, I, 422.

⁹⁹ Râzî, Vâhidî'den naklen itaatin Allah ve kocaları içine alan bir boyun büküş olduğunu da beyan etmektedir. Bkz: Râzî, **Mefâtihu'l-Ğayb**, X, 89. Diğer müfessirlerin görüşleri için de ayrıca bkz: Semerkandî, **age.**, I, 300; Taberî, **Câmi'u'l-Beyân**, V, 59-61; Vâhidî, **el-Vecîz**, I, 263; Mâverdî, **en-Nuketü ve'l-'Uyûn**, I, 481; Tabresî, Ebû Ali el-Fadl b. Hasan, **Mecme'u'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'an**, Beyrut, 1994, III, 76; Zemaşşerî, Mahmud b. Ömer b. Muhammed, **el-Keşşâf 'an Hakâiki Ğavâmidü't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Te'vîl**, Beyrut, 1995, I, 496; Âlûsî, Şihâbuddîn Mahmud, **Rûhu'l-Me'âni fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'î'l-Mesâni**, Beyrut, 1985; Kurtubî, Ebû Abdllah Muhammed b. Ahmed, **el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an**, Beyrut, 1988, V, 111; İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, **Zadü'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr**, Beyrut, 1994, II, 47; Suyûtî, Muhammed b. Ahmed, Abdurrahman b. Ebî Bekr el-Mahallî, **Tefsîru'l-Celâleyn**, İstanbul, ts., I, 77; Suyûtî, Abdurrahman b. Kemâl Celaledîn, **ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr**, Beyrut, 1993, II, 514; Ebussuud, **İrşâdü'l-Akli's-Selîm**, II, 174; Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf, **el-Bahru'l-Muhîd**, Beyrut, 1992, III, 624; İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer, **Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm**, İstanbul, 1986, I, 491; Şevkânî, Muhammed Ali b. Muhammed, **Fethu'l-Kadîr**, Kahire, 1964, I, 460; Tabâtabâî, Muhammed Hüsayin, **el-Mizân fi Tefsiri'l-Kur'an**, Tahran, 1372, IV, 366-367; Kâsımî, Muhammed Cemalüddîn, **Tefsîr**, Kahire, ts., V, 1219-1221.

¹⁰⁰ Âl-i İmrân 3/43.

¹⁰¹ Tahrîm 66/12.

Hız. Meryem'in itaatinin eşine değil, Allah'a yönelik olduğu çok açıktır; çünkü onun eşi yoktu.

b) "Eğer o sizi boşarsa Rabbi ona, sizden daha iyi kendini Allah'a veren, inanan, sebatla itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, oruç tutan, dul ve bákire eşler verebilir."¹⁰² Daha hayırlı kadınların özelliklerinin sayıldığı işte bu âyette yer alan kânitât kelimesi de Hakk'a itaati ifade etmektedir. Çünkü bu âyetin sonundaki seyyibât ve ebkâr, yani "dul" ve "bakire" kadınlar sıfatları kânitât kelimesini de nitelemektedir. Dul kadının kânite oluşu, yani eşine yönelik tutumu denenmiştir; ama henüz bakire bir bayan için bu durum söz konusu değildir.

c) Kadının, kocasına itaate mecbur olduğu iddiasında delil olarak kullanılan söz konusu kelime Ahzâb 35. âyette, hem el-kânitîn şeklinde erkekler için, hem de el-kânitât şeklinde bayanlar için peşpeşe kullanılmaktadır. Eğer itaat, karşı cinse yönelikse o zaman eşlerin birbirlerine itaati kastediliyor demektir. Bize göre söz konusu kelime, her kullanıldığı yerde karşı cinsi değil de Allah'a itaati ifade etmektedir. İşte, "Sizden kim, Allah'a ve Resûlüne itaat eder ve yararlı iş yaparsa"¹⁰³ âyetinde hem kunût, hem de sâlih amel yer almakta, itaat ise Allah ve Elçisi ile ilişkilendirilmektedir. Elçi'nin burada yer almasının nedeni haksız yere çeşitli beklentiler içerisine giren eşlerinin bundan vaz geçmeleri, Allah'a ve Elçisine itaate devam etmeleri durumunda kendilerine ecrin iki kat verileceğinin bildirilmesinden ibarettir.

d) Kânitât kelimesi Nisâ 34. âyette sâlihât "iyi, düzgün kadınlar" ifadesi ile hâfizât "namuslarını koruyan kadınlar" ifadelerinin arasında yer aldığı için bu kelimeyi "Allah'a itaat eden kadınlar" diye anlamlandırmak zorundayız.¹⁰⁴ Bir cümledeki içindeki sıfatların birini başka, diğerlerini başka isimlerle veya kelimelerle ilişkilendirmek, metni zorlamak anlamına gelir.

e) Bu âyetlere ilave olarak gece boyu secde halinde Rabbinde itaat edenlerden,¹⁰⁵ Hz. İbrahim'in Allah'a itaatte tek kişilik ümmet oluşundan,¹⁰⁶ göklerde ve yerdeki her şeyin, ruh taşıyan varlıkların Allah'a boyun eğmesinden,¹⁰⁷ namazlara dikkat edilip Allah'a boyun bükmenin gerekliliğinden söz eden âyetlerde¹⁰⁸ de kânit kelimesi kullanılmıştır. Bütün bu kullanımlarda Yüce Allah'a kulluk söz konusu edilmiştir.

¹⁰² Tahrîm 66/5.

¹⁰³ Ahzâb 33/31.

¹⁰⁴ Böyle bir anlamı tercih edenler de kuşkusuz vardır. Bkz: Bayındır, **age.**, s. 203-204.

¹⁰⁵ Zümer 39/9.

¹⁰⁶ Nahl 16/120.

¹⁰⁷ Bakara 2/116; Rûm 30/26.

¹⁰⁸ Bakara 2/238; Âl-i İmrân 3/17.

Kur'an'da Yüce Allah, Hz. Peygamber'e biat eden kadınların biatlarını kabul etmede ön gördüğü şartlar arasında "Marufta (doğru ve yararlı işlerde) sana isyan etmeyecekler"¹⁰⁹ ifadesine yer vermektedir. Demek ki Peygamber'e bile itaatın şartı vardır. İsyân etmemek bir anlamda istisna içermektedir; yani maruf/iyi, doğru, yararlı olmayabilen işlerde itaat gerekmez. Buna rağmen kadını, mutlak surette kocasına itaatkâr ilan etmek, kadına bakışta takınılan olumsuz tavrın devamıdır.

Yukarıda naklettiğimiz ve konuyla ilgili nakledemediğimiz rivayetlerin, doğarken cinsiyetini tercih imkanından yoksun olarak doğan bir insanın, peşinen karşı cinse hizmetçi veya köle gibi yaratılması anlamını çağrıştıran bu yapıları nedeniyle Kur'an mantığı ve bütünlüğü çerçevesinde, Kur'an'da kadına verilen değer ve pek çok konuda onun erkekle eşit tutulduğu gerçeğini unutmadan yeniden gözden geçirilmesinin kaçınılmaz bir ihtiyaç olduğu ortadadır.

B. KADINA YÖNELİK ŞİDDET: KADININ DÖVÜLEBİLECEĞİ İDDİASI

İslam dünyasında kadın-erkek ilişkilerinde en önemli tartışma konularından birisi de kadının dövülebileceği iddiasıdır. Arapça bir kelime olan *şiddet*, savaş ve hastalık gibi "katlanılması güç olan şey" demektir.¹¹⁰ Türkçe'de ise, "karşıt görüşte olanlara ikna ve uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma, toplumda kargaşa ve kaos meydana getirme"¹¹¹ anlamında kullanılmaktadır.¹¹² Dövmek de, muhataba fiili olarak şiddet uygulamak demektir.

Kadının, serkeşlik yapması halinde ona uygulanacak işlemlerin biri olan darp, öğüt verme ve eşini yatağında terk etme uygulamasıyla birlikte Nisâ 34. âyette yer almaktadır. İlgili âyette kadına yönelik şiddetin desteği olarak algılanan bazı ifadeler bulunmaktadır. İşte onlardan biri *nüşûz* denen davranış biçimidir.

1. Nüşûz ne demektir?

Kadına yönelik şiddet iddiası, Nisâ sûresinin 34. âyetinin şu bölümüyle ilişkilendirilmektedir: "Serkeşliklerinden endişe ettiğiniz kadınlara gelince, onlara nasihat ediniz, yattıkları yatakta yalnız bırakınız, onları darp edin."

¹⁰⁹ Mümtehne 60/12.

¹¹⁰ Firuzâbâdî, Mecdüddin Muhammed b. Yakub, **el-Kâmûsü'l-Muhîr**, Beyrut, 1993, s. 372.

¹¹¹ Heyet, **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1988, **şiddet** mad.,

¹¹² Dinde şiddet hakkında geniş değerlendirmeler için bkz: Güneş, Abdülbaki, "Kur'an Işığında Şiddet Sorununa Bir Bakış", **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi V** (2005), sayı: 3, s. 7-28.

Bu âyetin iniş sebebi olarak tefsirlerde birbirine benzeyen çeşitli rivayetler yer almaktadır. Katâde diyor ki, Hasan'ın rivayetine göre Hz. Peygamber zamanında bir adam hanımına bir tokat atmış, kadın durumu Nebî (as)'a şikayet etmiş. Nebî (as) kısas hükmü verince bu âyet inmiş ve, "Sen bir şey istedin, ama Allah da başka bir şey istedi. O'nun dilediği en hayırlıdır" buyurmuştur.¹¹³

Hasan'dan gelen başka bir rivayete göre olayın kahramanı Ensar'dan biridir. Hüküm verilmeden Tâhâ 114. âyet gelmiş, Nebî (as) o kadını Nisâ 34. âyet inene kadar yanında tutmuş ve kendiliğinden bir hüküm vermemiş, ardından bu âyet inmiştir.¹¹⁴

Hız. Ali'den gelen başka bir rivayete göre Ensar'dan bir hanım, kocasının, yüzünde iz bırakacak şekilde kendisini dövdüğünü ifade edince Nebî (as), "buna hakkı yok" demiş, ama Nisâ 34. âyet inmiştir.¹¹⁵

Nüzül sebebi olarak nakledilen rivayetler, gerçeği yansıtmaktan uzak ve kendi aralarında çelişkilidir. Bu nedenle biz, çelişkilerle ilgilenmeyi değil, âyette geçen nüşûz kelimesini inceleyerek değerlendirmeyi amaçlamaktayız.

Nüşûz, "başkaldırmak,¹¹⁶ başına buyruk olmak, gözü ve ilgisi dışarıda olmak, şer, serkeşlik"¹¹⁷ anlamına alınmıştır. Bu kelimenin Kur'an'daki diğer kullanımlarında "düzenlemek, birbirinin üstüne koymak, birleştirmek",¹¹⁸ "kalkmak",¹¹⁹ "kötü mualeme yapmak, geçimsizlik"¹²⁰ anlamları söz konusudur. Bu son anlam, işlendiği konuya bakıldığında erkeğin de yapabileceği bir kötülük olarak görülmektedir. Dolayısıyla Nisâ 34. âyetteki *nüşûz* kelimesinin sadece kadınlara yönelik bir davranış biçimi olarak görülmesi doğru değildir. Zaten, *nüşûz* kelimesini izah ederken "eşlerden herhangi birinin diğerine öfkelenmesi" anlamı verilmiş, örneklendirilirken de kadının *nüşûzu*, "eşine isyan ve itaat görevini yapmayı büyüklük taslaması", erkeğin *nüşûzu* ise "eşine vurması ve ona eziyet etmesi" şeklinde yorumlanmıştır.¹²¹ Ezherî, Ebû İshâk'tan

¹¹³ Taberî, **Câmi'u'l-Beyân**, V, 37; Râzî, **Mefâtih**, X, 88. Benzer rivayetler için ayrıca bkz: Vâhidî, Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed, **Esbâbu'n-Nüzûl**, bsk yeri ve yılı yok, s. 105-106; Çetiner, Bedrettin, **Fâtiha'dan Nâs'a Kadar Esbâb-ı Nüzûl**, İstanbul, 2002, I, 213-214.

¹¹⁴ Taberî, **Câmi'u'l-Beyân**, V, 38.

¹¹⁵ Suyûtî, **Lübâbü'n-Nukûl**, I, 101.

¹¹⁶ Heyet, **Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli**, s. 83.

¹¹⁷ Çantay, Hasan Basri, **Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm**, İstanbul, 1984, I, 126.

¹¹⁸ Bakara 2/259.

¹¹⁹ Mücâdele 58/11.

¹²⁰ Nisâ 4/128.

¹²¹ Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekir b. Abdilkâdir, **Tefsîru Ğarîbi'l-Kur'âni'l-'Azîm**, tah: Hüseyin Elmalı, Ankara, 1997, s. 256; İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyin Ahmed, **Mücmelü'l-Lüĝa**, III, 869; Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammâd, **es-Sihâh fi'l-Lüĝa ve'l-'Ulûm**, Beyrut, 1974, II, 569.

naklen bunun, “eşlerden birinin diğerinden hoşlanmaması” anlamına geldiğini beyan etmiştir.¹²² Rağib ise bu izaha “kadının gözünün dışarıda olması” anlamını ilave etmiştir.¹²³ Doğrul, bunun “kadının erkeğin istemediği bir adamın ziyaretini kabul etmesi”,¹²⁴ Elmalılı, “kafa tutup baş kaldırması”,¹²⁵ Ateş ise “yükselmesi, başkaldırması, hırçınlık etmesi”¹²⁶ anlamlarına geldiğini belirtmişlerdir.

Nüşûz, sadece kadına ait bir davranış olmadığı için onun serkeşliği belki de erkeğin serkeşliğinden kaynaklanıyor olabilir. Bu durumda kadına ceza uygulamanın gerekçesi ortadan kalkabilir. Dolayısıyla eşler arasında cereyan eden bir konuda kimin haklı olduğunu doğru bir şekilde tespit görevi belki de hatayı yapmış olan tarafa verilmiş olabilir; bu ise, hakkaniyetli bir uygulama oluşturmaz. Sınırı belli olmayan veya yapılan hatanın *nüşûz* olup olmadığı kesin olarak ortaya konmadan eşler arasındaki bir davranışın faturasını kadına ödetmek, Kur'an'ın aile kurumuna bakışını yansıtmaz.

Serkeşliğe karşı gerçekleştirilecek işlemlerde “öğüt vermek” ilk sırada yer almaktadır. *Nüşûz* (serkeşlik) türü bir sorun çıktığında bunun çözümü için öncelikle eşlerin birbirlerini uyarması, nasihat içerikli konuşmalar yapmaları ilk akla gelen ve gerçekleştirilen uygulama olmalıdır.

Bu işleminden sonra yapılacak iş “yatakları ayırmak”tır. Bu ifade iki anlama gelebilir: İlki “yatak konusunda onlardan ayrılmak” şeklindedir. Bu taktirde “yatakları ayırmak”, aynı evde, fakat ayrı yataklarda yatmak demektir. İkincisi ise “onları yatakta ayrı bırakmak”,¹²⁷ yani aynı yatakta bulunmalarına rağmen onlarla ilişkiyi kesmektir. Kuşkusuz bu son davranış önemli etkiler meydana getirebilecek türden bir uygulamadır. Önerilen bu iki fiil, serkeşliği yapan tarafa, karşı tarafın yapması istenen fiillerdir ve bu esnada başka yollar denenmemelidir.

2. Darp

Serkeşlik durumunda bunu yapana yönelik olarak gerçekleştirilen iki uygulamayla beraber bu arada devreye üçüncü bir husus daha girmektedir ki işte fırtına bu uygulama üzerinde kopartılmaktadır. *Darabe* kelimesi “dövmek” şeklinde anlamlandırılınca konu, içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. Çünkü ilk iki uygulama öğüt vermek ve yatakta ayrılmak olunca üçüncüsünün dayak olması anlaşılabilir bir şey değildir. Bura-

¹²² Ezherî, Muhammed b. Ahmed, **Mu'cemu Tehzîbi'l-Lüğa**, Beyrut, 2001, IV, 3572.

¹²³ Isfehâni, **Müfredât**, s. 806.

¹²⁴ Doğrul, **age.**, s. 161'de 25. not.

¹²⁵ Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, II, 558.

¹²⁶ Ateş, **Tefsir**, II, 276.

¹²⁷ Râzi, **Mefâtihu'l-Ğayb**, X, 90.

dan hareketle darp emrinin anlamını yeniden düşünmek durumunda olduğumuz açıktır.

a) *Darabe* Kelimesinin Anlamı ve Kur’ân’daki Kullanımı

Darabe veya *darb* kelimesinin anlam dünyasıyla ilgili olarak kaynaklarda şu bilgiler yer almaktadır: *Darabe* veya *darb* kelimesi, “rızkın hayırlısını aramak, yolculuğa çıkmak, yerine getirmek, hızlı yürümek, rızık temini için seyahat etmek, yüz çevirmek, bir yönden başka bir yöne döndürmek, yerine getirmek, engel olmak, mahrum etmek, kazanmak, istemek, yüzmek; yaratılıştaki şekil, herhangi bir şeyin bir türü, çeşidi, bölümü, benzeri, her şeyin uzun olanı, sık ağaçlı vadi, katı beyaz bal, çise, zayıf cüsseli kişi”¹²⁸ anlamlarına geldiği gibi “tutmak, hacr altında kalmak, terk etmek, zaman geçmek, yürümek, karıştırmak, dikmek, dokumak için ip eğirmek, para basmak, mühür kazımak, müddet belirlemek, hisse ayırmak, vergi koymak, alçaltmak, bozguna uğratmak, ayırmak, meyletmek, alıştırmak, tekrarlamak, vurmak, çarpmak, atmak, ateşe vermek, buğdayı başağından ayırmak, bombardıman etmek, müzik aleti çalmak, müzik yapmak, yazmak, akrebin sokması, incitip harekete geçirmek, ayırmak, ayrılmak, zorla kabul ettirmek, kovmak, defetmek, bırakmak, terketmek, vazgeçmek, iptal etmek, kaçınmak, hareket etmek, hareket ettirmek ve sefere çıkmak” gibi anlamlara da gelmektedir. Ayrıca *darabe* kelimesinin “namaz”la kullanılıncaya “kılmak”; “çadır”la kullanılıncaya “dikmek”; “gece” ile kullanılıncaya “uzamak”; “soğuk” ve “rüzgar” ile kullanılıncaya “isabet etmek, zarar vermek”; “yol” ile kullanılıncaya “yol açmak” anlamları da vardır.¹²⁹ İbn Fâris ve Ezherî’nin ifadelerine göre bu kelimenin *adrabe* kalıbındaki anlamlarından biri de “evde ikamet etmek” şeklindedir.¹³⁰ İbnü’l-Kütiyye, *darabe* fiiline “zorlamak ve zayıflatmak” manası vermiştir.¹³¹ Ayrıca bu kelimenin “düşkün bırakmak ve elem vermek” manaları da kaynaklarda yer almaktadır.¹³²

Lügat anlamları bunca çeşitlilik arz eden *darabe* kelimesinin Kur’ân’daki kullanımları da bu anlamların bir bölümünü içerecek şekildedir ve oldukça fazladır. “Örnek vermek”,¹³³ “isnad etmek”,¹³⁴ “itelen-

¹²⁸ İbn Fâris, **Mücmelü’l-Lüğa**, II, 577; **Mu’cemu Mekâyisi’l-Lüğa**, Beyrut, 2001, 589-590; Ezherî, **age.**, III, 2102-2106; Cevherî, **Sihâh**, II, 8-10; Râzî, **Tefsîru Ğarîbi’l-Kur’ân**, s. 110-111.

¹²⁹ **Darabe** kelimesinin anlamları için ayrıca bkz: Isfehânî, **Müfredât**, s. 505-506; Bayraklı, **Tefsîr**, V, 135-136.

¹³⁰ İbn Fâris, **Mu’cem**, s. 590; Ezherî, **age.**, III, 2103.

¹³¹ İbn Kütiyye, **Kitâbu’l-Ef’âl**, Kahire, 1952, s. 89.

¹³² Bu anlamlar için bkz: **el-Müncid fi’l-Lüğa ve’l-A’lâm**, Beyrut, 1986, s. 449.

¹³³ İbrahim 14/24. Benzer kullanımlar için de ayrıca bkz: Bakara 2/26; İbrahim 14/25; 45; Ra’d 13/17; Nahl 16/75; 76; 112; İsrâ 17/48; Kehf 18/32; 45; Hacc 22/73; Nür 24/35; Furkân 25/9; 39; ‘Ankebût 29/43; Rûm 30/28; 30; Yâsin 36/13; 78; Zümer 39/29; 39; Zuhuruf 43/57; Muhammed 47/3; Haşr 59/21; Tahrim 66/10; 11. Bu ko-

dirmek”,¹³⁵ “perde koymak”,¹³⁶ “vazgeçmek”,¹³⁷ “salmak, sarkıtmak”,¹³⁸ “(yol) açmak, (yol) tutmak”,¹³⁹ “örtmek, (duvar) çekmek”,¹⁴⁰ “layık olmak, çarptırılmak, düşkünleştirmek”,¹⁴¹ “çarpmak, sert vurmak”,¹⁴² “ölüm esnasında kafirlere eziyet etmek”,¹⁴³ “vurmak, dokunmak”,¹⁴⁴ “vurup kırmak”¹⁴⁵ ve “yolculuğa çıkmak”.¹⁴⁶

nuda istisnalar da vardır. Ra'd 17 ve Zuhruf 58. âyetlerde “örnek vermek” anlamı sadece **darabe** fiiliyle ifade edilmiştir. Ayrıca Bakara 73. âyette İsrailoğullarının kurban olayında sözü edilen etin ölüye vurulması işleminde Esed, bunun “vurmak” değil de çözümlün diğer konular için de uygulanması anlamına geldiğini beyan etmektedir (Esed, **age.**, s. 22'de 57. not).

¹³⁴ Zuhruf 43/17.

¹³⁵ Nahl 16/74. Taberî, buradaki yasak ifadesinin, Yüce Allah'ın müşahhaslaştırılmaması, O'na hiçbir şeyin benzetilmemesiyle ilgili olduğunu beyan etmiştir. (Teberî, **Câmi'u'l-Beyân**, XIV, 99). Dolayısıyla buradaki **tadribü** kelimesinin “nitelendirmek, açıklamak” anlamına geldiği anlaşılmaktadır (İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, **Te'vilü Müşkili'l-Kur'an**, Kahire, 2006, s. 451).

¹³⁶ Kehf 18/11.

¹³⁷ Zuhruf 43/5.

¹³⁸ Nûr 24/31.

¹³⁹ Tâhâ 20/77. Benzer bir kullanım için de ayrıca bkz: Şu'arâ 26/63.

¹⁴⁰ Hadîd 57/13. Buradaki **darabe** kelimesi, mahşerde gerçekleşecek olan ve müminlerle münafıkların birbirinden ayrılmasını sağlayacak bir çeşit perdeleme anlamına gelmektedir.

¹⁴¹ Âl-i İmrân 3/112. Benzer kullanımlar için bkz: Bakara 2/61; Âl-i İmrân 3/112.

¹⁴² Nûr 24/31.

¹⁴³ Enfâl 8/50. Benzer kullanımlar için bkz: Muhammed 47/28. Buradaki “vurmak” ölüm esnasında meleklerin, kafirlerin yüzlerine ve arkalarına vurması anlamında mecâzî bir işlemdir veya bir çeşit azaptır. Bu işlem, dünyevî algılarla anlaşılabilir veya yorumlanabilecek bir uygulama değildir. Benzer bir kullanım da savaşta düşmanın öldürülmesi işlemi için söz konusudur. Bu durumda o günün şartları gereği boynun vurulması, yani düşmanın savaş esnasında öldürülmesi kastediliyor demektir. Benzer kullanımlar için bkz: Enfâl 8/12; Muhammed 47/4.

¹⁴⁴ Bakara 2/60. Benzer kullanımlar için bkz: A'râf 7/160. Burada **darabe** kelimesi Mûsâ Peygamber'in mucizesi olarak asâ ile kayaya vurmak anlamında kullanılmıştır. Elbetteki buradaki vurmak, mucizenin gerçekleşmesi anlamında dokunuş anlamına gelmektedir. Kulkusuz burada dayak vurmak şeklinde bir anlam kesinlikle söz konusu değildir. Ayrıca buradaki emrin, “kavmini alarak kayaya doğru yürümek” anlamına geldiği de ifade edilmektedir. Bu anlam için bkz: Doğrul, **Tanrı Buyruğu**, s. 29, 59. dipnot. Benzer bir yorum olarak da Doğrul, Sâd 44. âyetteki “onu vur” şeklindeki emri, hilm (yumuşaklık) ile hareket etmek anlamına almıştır (Bkz: Doğrul, **age.**, s. 713, 14. dipnot.) Söz konusu âyetteki konu, Hz. Eyyüb'un yaptığı bir yemin gereği eline bir demet sap alması ve onu yeminini bozmaması için hanımına vurması şeklinde geçmektedir.

¹⁴⁵ Sâffât 37/93.

¹⁴⁶ Nisâ 4/101. Benzer bir kullanım için de ayrıca bkz: Mâide 5/106. Nisâ süresinin devam eden 102 ve 103. âyetlerinden anlaşıldığına göre buradaki yolculuk normal bir iş için yapılan yolculuk değil, savaş için gerçekleştirilen yolculuktur. Âl-i İmrân süresi 156, Nisâ süresi 94 ve Müzzemmil 20. âyetlerdeki benzer kullanımlarda da bu yolculuğun savaş yolculuğu olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bunun normal yolculuk olarak kullanımı da vardır: Bkz: Bakara 2/273.

Darabe kelimesinin anlamlarına bakıldığında özellikle Kur’ân’daki kullanımlarda insanların birbirlerine karşı işledikleri dünyevî bir suçun cezası anlamında herhangi bir uygulamadan söz edilmediği açıkça görülmektedir. Dolayısıyla Kur’ân’da kadının dövülmesi ile ilgili bir emrin ya da terbiye şeklinin bulunmadığı anlaşılmıştır. Yukarıda zikrettiğimiz anlamlar içerisinde “örnek vermek” öne çıkmaktadır. En son zikrettiğimiz anlam ise yolculukla ilgilidir ki Nisâ 34. âyetteki kullanımın sadece bununla ilgili olabileceği düşünülebilir. “Vurmak” anlamındaki kullanımlarda ise ölüm esnasındaki meleklerin vurması, kayaya dokunup mucizevi bir şekilde suyun çıkmasını sağlamak ve vurup kırmak anlamlarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Yani *darb* kelimesini “vurmak, dövmek” anlamına alanların iddia ettiği gibi bu kelimenin anlam dünyasında yavaşça vurarak, yavaşça dayak atarak cezalandırmak söz konusu değildir.

Nisâ 34. âyette sözü edilen serkeşlik/karşı gelmek fiili bir suç değildir ki karşılığında ceza uygulansın. İslam’da suç sabit olmadan ceza uygulanamaz. Eğer uygulanırsa bu zulüm olur; Kur’ân ise zulmü onaylamak için değil, kaldırmak için gelmiştir. Kocasına karşı gelen bir kadına eğer sopayla ceza verilecekse o zaman zinaya da kocasına karşı geleceğine de benzer cezalar verilmiş olur ki bunu düşünmek bile caiz değildir.¹⁴⁷

Bu kelimeye ille de “dövmek” anlamının verilmesi çeşitli komik yorumları da maalesef beraberinde getirmektedir. Meselâ “vuracaksın, ama acıtmayacaksın; tehlikeli yerlere vurmayacaksın; elini omuz hizasının üzerine çıkarmayacaksın”; “bükülmüş mendille vuracaksın”; “misvak ile vuracaksın” ve saire.¹⁴⁸ Bu kelimenin vurmak anlamındaki kullanımında ölüm esnasındaki bir darp işlemi söz konusudur ki ifade edilen vurma şekillerinin bununla herhangi bir ilgisi olamaz. Bir kadına dayak vurulunca onunla bir daha aynı yastığa baş koyabilmenin ne kadar anlamsız bir iş olduğu gözden kaçırılmış olacak ki bu kelime hakkındaki izahlar büyük çoğunlukla dayağa endekslenmiştir.

b) Kadının Dövülebileceği İddiasıyla İlgili Bazı Rivayetler

Bu başlık altında ele alınabilecek pek çok rivayet bulunmasına rağmen biz bunlardan sadece bir bölümünü ele almakla yetineceğiz.

¹⁴⁷ Yavuz, *age.*, s. 105-106.

¹⁴⁸ Bu konuda geniş bilgi için bkz: Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, V, 67-69; Râzî, *age.*, X, 90; Semerkandî, *age.*, I, 299; Zemaşerî, *age.*, I, 496-497; Merâğî, *Tefsîr*, V, 29; Zuhaylî, Vehbe, *et-Tefsîru’l-Münîr*, Beyrut, 1991, V, 56-57. Bu konuda Esed de diğer müfessirlerimiz gibi âyetteki kelimeyi “dövmek” şeklinde anlamış ve dayakta aşırı gidilmemesi gerektiğini diğer tefsirlerden nakiller yaparak izaha çalışmıştır. (Esed, *age.*, s. 143’te 45. not.)

i. Râzî, Nisâ 34. âyeti izah edenlerden Hz. Ömer'e nispet ettiği şöyle bir olay nakletmektedir: Hz. Ömer, Kureyşlilere hitaben şöyle demiş: “Ey Kureyşliler, erkeklerimiz kadınlarına hakimdi. Medine'ye geldiğimizde Medine kadınlarının erkeklerine hakim olduğunu gördük. Kadınlarımız onların kadınlarıyla içli dışlı oldular. Bundan dolayı da kocalarına karşı serkeşlik edip baş kaldırdılar.”¹⁴⁹ Bunun üzerine Hz. Peygamber'e gelip, “Kadınlar kocalarına baş kaldırıyor” dedim. O da kadınları dövmeye müsaade etti. Derken Peygamber'in hanımlarının odalarının çevresinde kocalarından şikayet eden birçok kadın görünmeye başladı. Nebi (as) de, “Yemin olsun ki bütün gece Muhammed ailesinin etrafında her biri eşini şikayet eden 70 kadar kadın dolaşır oldu. Halbuki sizler eşlerini dövenlerin en hayırlılarınız olduğunu göremezsiniz”¹⁵⁰ buyurdu. Râzî'ye göre bu, ‘Eşlerini dövenler dövmeyenlerden daha hayırlı değillerdir’ anlamına gelmektedir.”¹⁵¹

Şimdi burada hem dövmeye izinden söz ediliyor, hem de “böyle yapanlar en hayırlılarınız olamaz” deniyor. Bu anlaşılabilir bir durum değildir. Eğer dövmeye izin varsa bu işlem hatalı değildir veya günah değildir. Günah olmayan bir işten dolayı neden insanlar en hayırlı olma hakkını kaybedsinler ki! Madem ki böyle bir hak kaybediliyor, demek ki bu işlem mübahlık değil, yasaklık içeriyor; yani kadınları serkeşliklerinden dolayı dövmek yasaktır, diyebiliriz.

Kaldı ki bu rivayette Hz. Peygamber, kendi hevasına göre ya da eşlerinin arzularına göre konuşan, rahatsız olduğunda hüküm değiştiren biriymiş gibi bir izlenim veriliyor. Çünkü hanımlarının odalarının çevresinde kalabalık olunca hükümde oynama yaşanıyor ki bu da Hz. Peygamber'in dini konulardaki bilinen uygulamalarını yansıtmamaktadır.

ii. Dayak taraftarlarınca delil getirilen uzun rivayetlerden birinin ilgili bölümü şöyledir: “Kadınlar hakkında Allah'tan korkun. Onları Allah'ın emaneti olarak aldınız. Allah'ın sözü uyarınca namuslarını kendinize helal kıldınız. Onların, sizin yataklarınıza sevmediğiniz bir adamı

¹⁴⁹ Müslim'de bu rivayete benzer bir rivayette konu Hz. Ömer'in eşiyle ilişkilendirilmiş, hanımı bir işle ilgili olarak ona, “şöyle yapsan daha iyi olur” deyince Hz. Ömer, “sen kim oluyorsun ki benim işime karışyorsun” demiş, bunun üzerine hanımı, “sen, sana karşılık verilmesine kızılıyorsun; ama kızın, Allah'ın Rasûlüne öyle karşı geliyor ki Nebi (as) bir günü kırgın geçiriyor” demiş (Bkz: Müslim, Talâk, 5.)

¹⁵⁰ Rivayet için bkz: Ebû Dâvûd, Nikah, 42. İbn Mâce bu konudaki rivayette Hz. Ömer'in Hz. Peygamber'den kadınlara dayak atmayı emretmesini istediği, bunun üzerine kadınların dövüldüğü ifade edilmektedir. Başka bir rivayette de yine Hz. Ömer Rasûlullah'ın, “Hanımımı döven kişi bu işten dolayı sorumlu tutulmaz” dediğini rivayet etmektedir (Bkz: İbn Mâce, Nikah, 51). Kuşkusuz bu rivayetlerin sıhhati, Kur'an'a müracaat edilerek yeniden değerlendirilmek zorundadır. Çünkü diğer rivayetlere bakıldığında bunlar çok güvenilir görünmemektedir.

¹⁵¹ Râzî, **Mefâtihu'l-Ğayb**, X, 90.

almamaları ve namuslarınızı korumaları, sizin onlar üzerindeki haklarınızdanıdır. Eğer böyle bir şey yaparlarsa onları hafifçe dövün. Sizin de onların geçimini ve giyimlerini sağlamanız onların sizin üzerinizdeki haklardandır.”¹⁵²

Bu rivayet de kanaatimizce oldukça problemlidir. Çünkü bir kadın, eğer yatağına bir başkasını almışsa onun yaptığı işin adı zinadır ve cezası da Nûr sûresinin ikinci âyetinde açıkça beyan edilmiştir. Burada yer alan, “Eğer Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsanız Allah’ın dinini veya hükmünü uygulamada sizi bir şefkat kaplamasın”¹⁵³ ifadesiyle rivayette yer alan “onları hafifçe dövün” ifadesi kanaatimizce birbiriyle uyuşmamaktadır.

Kaldı ki bu yapılan iş eğer zina ise bu konuda sadece taraflardan birine, yani kadına ceza verilip erkekten söz edilmemesi de rivayetin güvenirliliği noktasında kuşku uyandırmaktadır. Hadisin başında zikredilen “Allah emaneti olarak alınan kadının dövülebilmesi”ni kabul etmek, emanete verilen anlamı değiştirmektedir. Emanet diye tanıtılan eşlerin dövülmesi emanete hıyanetten başka nedir ki?

iii. Bu konuda hatırlatılmasında yarar gördüğümüz diğer bir olay da şöyledir: Afrâ b. Mu‘avviz’in kızı Rubeyyi’nin haberine göre Sâbit b. Kays, hanımını -Abdullah b. Übeyy’in kızı Cemîle’yi- dövüp kolunu kırmıştı. Kardeşi şikayet ederek durumu Nebî(as)’a haber verince Nebî (Sâbit’i) çağırtdı ve ona, “Hanımınla ilgili alman gerekeni alıp onu boşar mısın?” dedi ve o da olumlu cevap verince Hz. Peygamber, Cemîle’ye bir iddet/temizlik sûresi bekleyip ailesine dönmesini emretti.¹⁵⁴

Bu olayda Nebî(as)’ın uygulamasından anlaşılan şudur: Erkek, eğer hanımını döverse bu onun, zannedildiği gibi Nisâ sûresi 34. âyetten aldığı herhangi bir hak değildir. Dövmek makul bir davranış değildir; sonunda boşama gerektiren bir haddi aşmadır. Eğer dövmek normal bir davranış olsaydı Hz. Peygamber bu evliliği sona erdirmez, Allah’ın var sayılan bir emrinin (!) yerine getirilmesi olarak görürdü.

c) Kadına Yönelik Şiddetin Kötülendiği Bazı Rivayetler

Kadına yönelik şiddet içerikli rivayetlerin yanında Hz. Peygamber’in kadınlara yönelik şiddeti kötüleyen, uygulayanlarını azarlayan ve ayıplayan, bunun devamında şefkat, merhamet ve nezaket içeren uygulamaları öven pek çok hadisi de kaynaklarda nakledilmektedir.

¹⁵² Müslim, Hacc, 19.

¹⁵³ Nûr 24/2.

¹⁵⁴ Nesâi, Talâk, 53.

i. Rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Daha ne zamana kadar biriniz hanımını, cariyeyi döver gibi dövecek; günün sonunda da onunla birleşip yatacaktır.”¹⁵⁵

ii. İbn Abbâs'tan gelen başka bir rivayete göre Nebî (as) şöyle buyurmuştur: “Sizin en hayırlınız ailesine en hayırlı olanıdır; ben, sizin içinde ailesine en hayırlı olanım.”¹⁵⁶

iii. Bir başka rivayette ise Hz. Ayşe şöyle demiştir: “Rasûlüllah hiçbir hizmetçiye de, hiçbir kadına da vurmamıştır; hatta o, eliyle (bile) hiçbir şeye (vurup) dayak atmamıştır.”¹⁵⁷

Bu tür rivayetlerin sayısını çoğaltmak mümkündür; ancak bu kadarı bile Hz. Peygamber'in kadına yönelik şiddet içerebilecek herhangi bir söz söylemediğini kabul etmemiz için yeterlidir. Aksini düşünmek bile o nezahet ve nezaket sahibiyle hiçbir şekilde bağdaşmaz.

d) Konunun Değerlendirilmesi

Eğer şiddet içerikli rivayetler doğru olsaydı Medine'de yaşanan bir iftira olayında Hz. Ayşe'ye yönelik olarak da benzer bir prosüdü uygulandı; yani ona da dayak vurulurdu. İçerisinde aile huzurunu derinden sarsacak bir iddia barındıran bu iftira olayında Hz. Ayşe'ye uygulanan prosüdü -Kur'an'a da uygun olarak- geçici olarak evden ayrılması şeklinde gerçekleşmiş, Hz. Peygamber, hiçbir eşine yapmadığı “dövme” işlemini Hz. Ayşe için de asla yapmamıştır. Denebilir ki Hz. Peygamber, her yapılabileceğini söylediği şeyi yapmak zorunda değildir. O taktirde de bu defa Hz. Peygamber yapmadığı veya yapmayacağı şeyi söyleyen kişi durumuna düşerdi. Eğer hayatında hükmünü beyan ettiği konuda kendisi herhangi bir uygulama imkânından yoksun idiyse bu, belli oranda anlaşılabilir; ancak evden uzaklaştırma veya eşinin evden uzaklaşması olayı kendi evinde yaşadığı için biz bu uygulamanın Nisâ 34. âyete uygun olduğunu söylemek durumundayız. Benzer durumlarda genel hüküm, dayak atma şeklinde belirlenmiş olsaydı etrafındakiler Hz. Peygamber'e Hz. Ayşe olayında neden başkalarına söylediğini uygulamadığını sorar, işin iç yüzünü araştırıp öğrenirlerdi.

Kadınlara dayak atılması eğer emir (!) değil de ilâhî bir müsaade ise o zaman Buhârî'nin, adını “Kadınlara Dayak Atmanın Çirkinliği” diye belirlediği ve içinde yukarıda naklettığımız rivayetin de yer aldığı bu başlığa ne demeli? Bu işlem eğer bir müsaadelik içeriyorsa bu müsaadeyi veren Allah'tır; O'nun izin verdiği şeye Hz. Peygamber nasıl olur da mesafeli durabilir veya en azından işlemleri çirkin görebilir?

¹⁵⁵ Hadis için bkz: Buhârî, Nikâh, 94; Müslim, Cennet, 13; İbn Mâce, Nikâh, 51.

¹⁵⁶ İbn Mâce, Nikâh, 50.

¹⁵⁷ İbn Mâce, Nikâh, 50.

Darabe kelimesinin anlamlarını incelerken de ifade ettiğimiz gibi İbn Fâris ve Ezherî, bu kelimenin *adrabe* kalıbındaki anlamlarından birinin “evde ikamet etmek” şeklinde olduğunu beyan etmektedirler.¹⁵⁸ Bu takdirde Nisâ 34. âyetteki *darb* emri, kadına dayak atmak veya onu geçici olarak göndermek şeklinde değil de kendi evinde tutulması, İbn Kûtiyye’nin verdiği anlam göz önünde bulundurularak da nasihate ve yatakta ayrı olma uygulamasına devam edilmesi, bir anlamda bu işlemlerde ısrarcı olunması şeklinde de yorumlanabilir.

Kadınlara yönelik şiddetin nereden kaynaklandığı noktasında daha önce sözünü ettiğimiz İbn Ömer kaynaklı rivayet çok şeyler söylemektedir. Rivayette yer aldığı gibi Hz. Peygamber vefat ettikten sonra kadınlar hakkında çok şeyler söylenmiş veya uydurulmuştur.¹⁵⁹ Bu arada aynı rivayette kadınlarla ilgili olarak Hz. Peygamber’in ne kadar hassas olduğu da anlaşılmaktadır.

Eğer “Kur’ân’da serkeşlik yapan kadına dayak vurulur” anlamına gelebilecek bir söz söylenirse bu defa dayak atmanın gerekçelerini kimlerin nasıl tespit edebileceğinin de belirlenmesi gerecektir. Kimine göre bir hareket dayağı gerektirmezken kimine göre gerektirebilir. Böylece aileler tımarhaneye döner. Kaldı ki insanlar bir davranışa ceza vermeye başlarken aslında devletin vermesi gereken cezaları da kendileri vermeye kalkar; işte namus ve töre cinayetleri de maalesef ışığını ve desteğini buradan almış olur. Üstelik bunu yapanlar kendilerine dinin böyle emrettiğini, -aslında işledikleri fiiller birer cinayet olmasına rağmen- onu Allah’ın emrini yerine getirme anlamında ibadet hazzıyla işlemeye başlarlar. Böylesi garip ve dayanaksız kabuller insanlarda “ihkâk-ı hak”, yani kendi hakkını kendinin elde etmesi uygulamalarına da zemin hazırlamış olur.

Konuyu toparlarken belirtmeliyiz ki Nisâ sûresinin 34. âyetini esas alarak kadının dövülebileceği kanaati veya kabulü Kur’ânî dayanaktan yoksun bir anlayıştır. İlgili âyette önerilen hususlar tamamen insanîdir ve insanın psikolojisine yöneliktir. Nitekim Müslüman olmayan ve dolayısıyla Kur’ân’dan da Hz. Peygamber’in sünnetinden de haberdar olmayan nice ailelerde benzer olaylar fazlasıyla yaşanmaktadır. Bu nedenle biz, şiddeti tamamen dinî kültürün bir sonucu olarak görmediğimizi belirtmek istiyoruz. Nice dindarlar vardır ki ailelerinde söz konusu türden şiddet yer almamaktadır. Ancak yine pek çok dindar geçinen ailelerde söz konusu problemlerin yaşandığı da bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla yaptığı bir şiddet eylemini dinî bir işlem gibi göstermeye çalışanların

¹⁵⁸ İbn Fâris, **Mu’cem**, s. 590; Ezherî, **age**, III, 2103.

¹⁵⁹ Rivayet şöyledir: İbn Ömer diyor ki: “Hakkımızda aleyhte bir âyet gelir diye Nebî (as) döneminde kadınlarımız hakkında konuşmaktan sakınırdık. Nebî (as) vefat edince uzun uzadıya konuşmaya başladık” (Buhârî, Nikâh, 81).

haklı olmadıklarını, eylemlerinde sağlam referanslara sahip bulunmadıklarını, şiddeti normal bir davranış şekli olarak nitelendirmelerinin hiçbir haklı sebebinin olmayacağını Kur'an ve sahih sünnete dayalı delillerle ortaya koymak gerekmektedir. Kur'an, eşler arasında da başka insanlara karşı da şiddete pirim veren bir kitap değildir; onun peygamberi de Kur'an'a aykırı hayat yaşamamıştır. Bu nedenle konu incelenirken önyargılardan uzak bir şekilde deliller ortaya konulduğunda bu gerçekle yüzleşmek hiç de zor olmayacaktır. Unutulmamalıdır ki birbirleriyle anlaşamayan ve boşanmak zorunda kalan eşlere Kur'an, "güzelce ayrılın" emrini vermekte,¹⁶⁰ boşanmada bile şiddet çağrıştıracak ifadeler içermemektedir. Boşanan eşlerin birbirlerine davranışlarının ele alındığı ayetlerde de¹⁶¹ sürekli olarak insanca muamele ve karşılıklı olarak haklara riayet esasına vurgu yapılmaktadır. Şiddete pirim verdiği iddia edilen bir dinde böyle insanca muameleler yer almaz.

Aile içerisinde bir huzursuzluk çıktığında huzursuzluğu kim çıkartmış ise diğer taraf ona bu âyette ifade edilen hususları ayrı ayrı veya hepsini bir arada uygular. Burada amaç söz konusu huzursuzluğun giderilmesini sağlamaktır. Ama ne olursa olsun bu tür aile içi sorunların çözümünde şiddet ve dayanın bir seçenek gibi algılanıp uygulanması hem Kur'an'a aykırıdır, hem Hz. Peygamber'in uygulamalarına. Âyette kullanılan ve pek çok anlam içeren *darb* kelimesi, duruma göre farklı muamelelerin zorunlu olabileceğini gösterir. Bu durumda bazen nasihat devam, bazen bu konuda ısrarcılık, bazen ısrarla evde kalmanın sağlanması, bazen de geçici olarak evden ayrılmak, sorunun çözümünde takip edilebilecek yollar olarak kabul edilip uygulanmalıdır. Bu arada eğer hata yapan taraftan bir itaat söz konusu olursa artık başka hiçbir yol aramanın gerekliliği de aynı âyetin sonunda açıkça belirtilmektedir. Unutulmamalıdır ki Yüce Allah'ın önerdiği işlemlerin dışına çıkıp meseleyi bir çeşit zulme dönüştürenler olursa Allah her şeyden ve herkesten hem yücedir, hem de büyüktür; yapılan haksızlıkların hesabını elbette soracaktır.

C. KADININ AŞAĞILANDIĞINI GÖSTEREN BAZI RİVAYETLER

Kadına yönelik ayırmıcılık ve şiddeti teşvik eden hususlar bağlamında kadının aşağılandığını gösteren birtakım rivayetlere Kur'an dışı bazı kaynaklarda maalesef rastlanmaktadır. Bu başlıkta, konuyu ana hatlarıyla ortaya koyacak bazı örnekler üzerinde durup, Kur'an ölçüsünde bazı değerlendirmeler yapmaya çalışacağız.

1. Ebû Hureyre kaynaklı bir rivayette Nebî (as)'ın "at, kadın ve evde uğursuzluk vardır" dediği nakledilmektedir. Bu rivayet "Eğer bir şeyde

¹⁶⁰ Bakara 2/229; Talâk 65/2.

¹⁶¹ Bakara 2/228-241; Talâk 65/2, 6-7.

uğursuzluk olsaydı kadın, at ve evde olurdu”¹⁶² şeklinde de nakledilmektedir.

Uğursuzlukla ilgili rivayetlere cevap olarak Hz. Ayşe'nin söylediği şu açıklayıcı cümleler bu konuda nasıl hatalar yapıldığını ortaya koymaktadır: “(Uğursuz şeyler hakkındaki rivayeti) Ebû Hureyre iyi ezberleymemiş; o girdiğinde Rasûlüllah (sav), ‘Allah, Yahudileri kahretsin, şöyle derler: Uğursuzluk şu üç şeydedir; evde, kadında ve atta’ buyurmuştu; ama o, hadisin başını işitememiş, sadece sonunu duymuştur.”¹⁶³ Hz. Ayşe, diğer konularda yaptığı düzeltme işlemini bu konuda da yapmış ve kadınlarla ilgili son derece önemli bir konuda hatalı anlayışları önleme noktasında bizlere ufuk kazandırmıştır.

Hz. Peygamber'in yaşadığı dönem göz önüne alındığında o dönem insanların hayatlarında atın ne kadar önemli olduğunu izaha bile gerek yoktur. Günlük yaşam şartlarında atın gerekliliği bir tarafa, savaş için besili atlar hazırlanması emri Kur'an-ı Kerim'in savaş stratejileri noktasındaki hassasiyetini göstermektedir.¹⁶⁴ Hz. Süleyman'ın, güzel atlara karşı sevgisi ile, gerçek Allah sevgisinin O'nun yarattığı güzelliğin anlaşılması ve takdir edilmesiyle tezahür etmesi itirafı ve Kur'an'da buna yer verilmesi, atların iddia edildiği gibi bir uğursuzluk aracı değil de bir sevgi objesi olduğunu göstermektedir.¹⁶⁵ Ayrıca, insanların binmeleri ve süs olarak kullanmaları için atların, katırların, merkeplerin ve daha henüz bilinemeyen nice varlıkların Yüce Allah tarafından yaratılmakta olduğu yine Kur'an'da ifade edilmektedir.¹⁶⁶ Bütün bu gerçeklere rağmen Hz. Peygamber'in atları uğursuzluğun bir parçası olarak tanıtması mümkün değildir ve ilgili rivayetler sırf bu gerekçelerden dolayı bile Kur'an'a açıkça aykırıdır.

Konunun başında zikredilen rivayetler “Atların Uğursuzluğu” başlığında verilmişken, yine Buhârî'de “Kadının Uğursuzluğundan Sakınma Babı” başlığında nakledilen ve diğerleriyle hemen hemen aynı olan üç rivayetle beraber bir de, “Benden sonra erkekler için geriye, kadınlardan daha zararlı bir imtihan aracı bırakmadım” şeklinde bir rivayete daha yer verilmektedir.¹⁶⁷ Bu rivayette de kadın, aslında bir çeşit uğursuzluk aracı olarak tanıtılmaktadır. Üstelik bu dört rivayetin başlığındaki “Kadının Uğursuzluğundan Sakınılması” ifadesine bir de, “Eşlerinizden ve çocuklarınızdan bazısı sizin için düşmandır/düşman olabilir” mealindeki

¹⁶² Buhârî, Cihâd, 47.

¹⁶³ Zerkeşi, Bedruddin, **Hz. Ayşe'nin Sahâbeye Yönelttiği Eleştiriler**, yayına haz: Bünyamin Erul, Ankara, 2000, s. 75-76.

¹⁶⁴ Enfâl 8/60.

¹⁶⁵ Âyet için bkz: Sâd 38/31-33. Yorum için de bkz: Esed, **age.**, s. 929'da 31: not.

¹⁶⁶ Nahl 16/8.

¹⁶⁷ Buhârî, Nikâh, 18.

Teğâbün 14. âyet konulmuştur. Aslında bu âyet, bazı eşlerin birbirlerine ve erkek veya kız çocukların bazısının ana-babaya düşman olabileceği ihtimaline dikkat çekmektedir; ancak cinsiyet ayırımı kesinlikle yapılmamaktadır. Oysa bu başlığa ilave edilen âyet, sanki düşmanlığı sadece kadınların yapmakta olduğunu gösteren bir içerikte sunulmuştur. Âyetteki *evlâd* kelimesi, kız-erkek ayırımı yapmadan bazı çocukları ifade ettiği gibi, *ezvâc* kelimesi de her iki eşi birlikte ifade etmektedir; kadınlara özel bir anlam taşımamaktadır. Konunun başlığı böyle verilince okuyucu da ister istemez hem Kur'an'ın, hem de Nebî (as)'ın, kadına karşı böyle olumsuz bir tavır takındığı izlenimi edinir; oysa bu bakış asla doğrudur değildir. Eğer iddialar doğru olsaydı Hz. Peygamber, vahyi ilk aldığı anda ve devam eden süreçte -fitne (!) olarak kabul edilen- kadınlara bu hakikati duyurmaz, evlilikler yaparak evini fitnelerle doldurmazdı.

Hz. Ayşe'nin yukarıda naklettığımız düzeltmesine ilaveten uğursuzlukla ilgili söz konusu rivayetlerin yanında şöyle rivayetler de vardır: "Uğursuzluk yoktur. Aksine üç şeyde uğur (bereket) vardır ki onlar, kadın, at ve evdir."¹⁶⁸ "En güzel dünya nimeti, zikreden dil, şükreden kalp ve insanın inancına göre yaşamasına yardımcı olan kadındır."¹⁶⁹ "Dünyanızda bana üç şey sevdirdi: Güzel koku, kadın ve gözümüzün bebeği kılınan namaz."¹⁷⁰ Hayatın kendileriyle bağımlı olduğu bu çok önemli değerler hakkında Hz. Peygamber'in söylediği şey, elbette bu son rivayetlerde yer alan ifadeler olmalıdır. Aksini düşünmek, akla ziyandır.

2. Hz. Ayşe'nin düzeltmek zorunda kaldığı bir başka rivayette, "Kadın, eşek ve köpek veya siyah köpek namazı bozar"¹⁷¹ ifadeleri yer almaktadır. Sadece bir rivayete bakıp İslâm'ın kadına bakışıyla ilgili kanaat sahibi olmak isteyenler elbette hata yapacaklardır. Çünkü Müslim'de bu defa Hz. Ayşe'den gelen şöyle rivayetler de vardır: "Nebî (as) geceleyin namaz kılarken onunla kible arasında tıpkı cenazenin uzandığı gibi ben de uzanır yatardım." Urve b. Zübeyr kaynaklı bir rivayette de Hz. Ayşe, "Namazı ne bozar?" diye sorunca, biz, "Kadın ve eşek" cevabını verirdik de, o, "Kadın en kötü canlıdır öyle mi! Rasûlüllah namaz kılarken cenazenin uzandığı gibi onunla kible arasında uzanırdım" cevabını vermiştir. Konuyla ilgili bir başka rivayette de Hz. Ayşe, namazı neyin bozacağı sorusuna "kadın, eşek ve köpek" cevabını alınca; "Bizi eşek ve köpeğe benzettiniz öyle mi! Allah'a yemin olsun ki ben, Nebî (as) namaz kılarken onunla kible arasında yatardım..." demiştir.¹⁷²

¹⁶⁸ İbn Mâce, Nikâh, 55.

¹⁶⁹ Tirmizî, Tefsîr sûre 9.

¹⁷⁰ 'Aclûnî, İsmail b. Muhammed, **Keşfu'l-Hafâ ve Müzîlû'l-İlbâs 'ammâ İştēhera Mine'l-Ehâdis 'alâ Elsineti'n-Nâs**, Beyrut, 1988, I, 338.

¹⁷¹ Rivayet için bkz: Müslim, Salât, 50.

¹⁷² Rivayetler için bkz: Müslim, Salât, 51; Buhârî, Salât, 99; 102; 251.

Hız. Peygamber'in namaza engel olan şeyler arasında saydığı iddia edilen kadın hakkındaki en doğru bilgi, onun eşleri tarafından verilendir. Başkalarına da bu konuda elbette bilgiler verilmiştir; ancak asıl bilgi, eşlerinden alacağımız bilgidir ve öncelikle o bilgilere itibar etmek durumundayız. Durum böyle olunca namaza engeller arasında sayılan kadınla ilgili rivayetler, Hız. Ayşe'den gelen rivayetler ışığında yeniden değerlendirilmek durumundadır.

3. Zaman içerisinde kadınlara yönelik bakışta onların toplumun dışına itilmesi yanlış yaşanmış, bu itilme öyle noktalara vardırılmıştır ki bu durum "Kadınlara yazı öğretmeyin; onları böyle caddelere sokaklara bakan yerlerde de oturtmayın" şeklindeki uydurmalara dahi sahne olabilmektedir. Hakim Tirmizî, bu rivayeti izahında şunları söyleyebilmiştir: "Eğer yazı öğretirsen başkalarıyla mektuplaşabilir, oradan bir kötülük gelebilir; dışarıya bakan yerlerde oturursa kaç göz işaretiyle anlaşır." Bu rivayeti ve Hakim Tirmizî'nin izahını ele alan Hatipoğlu şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Korku kimde? Korku erkekte, o da yine erkekten korkuyor. Erkekte bir korku gelir endişesiyle kızını evde muhafaza etmek istiyor. İşte bu çok sakat bir düşünce. Çare bu değildir. Eğer hanımlarımızı muhafaza etmek istiyorsak onları daha kültürlü hale getirmek zorundayız..." Bu arada hanımı Ümmü Seleme'nin tavsiyeleriyle hareket etmiş bir peygamberin modeli ortada iken "Kadınlara fikir danışın; fakat dediklerinin tersini yapın" emrini o büyük zata isnad etmekten haya etmeyenler meydana geldi.¹⁷³

4. Nisâ sûresinin 7, 11, 12 ve 32. âyetlerinde kadınların ekonomik işlerdeki durumu açıkça ortaya konulmasına rağmen, "Kocasını izin vermedikçe, kadının kendi malında tasarrufta bulunması caiz değildir"¹⁷⁴ rivayetine ne demeli? Kur'an, tıpkı erkeklerin olduğu gibi kadınların da kendi kazançlarıyla ilgili nasiplerinden söz etmesine rağmen, üstelik akıllı ve dini eksik olduğuna inanıldığı için çok sadaka vermesinin kendisinden istenmesini nasıl anlayabileceğiz? Ya da evlenmemiş veya evlenip boşanmış kadınların kimden izin alacakları konusu haliyle cevapsız kalmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki bu tür rivayetler kadını aşağılamaktan öte bir anlam taşımamaktadır.

5. Kadını ayırimcılığın nesnesi yapan anlayışlardan biri de, "Başlarına kadını getiren bir kavim felah bulmaz" mealindeki rivayettir.¹⁷⁵ "Seba kavminin başında bulunan bir kraliçedir, yani kadındır. Âyetlerin söz geliminden, bu kraliçenin, zeki olduğu, kavmini iyi yönettiği, fevrî davranışlarla toplumu felaketlere atmadığı, tedbir ve

¹⁷³ Hatipoğlu, M. Sait, "İslam'ın Işığında Kadın", **Diyanet İlimi Dergi**, Mart 2007, sayı: 195, s. 10-11.

¹⁷⁴ Kırbaşoğlu, Hayri, **Alternatif Hadis Metolojisi**, Ankara, 2004, s. 210.

¹⁷⁵ Buhârî, Meğâzi, 83; Fiten, 18.

ihtiyatla kavmini ölümden veya esaretten, ülkesini de yıkımdan kurtardığı, hakkı görüp anlayınca puta tapmayı bırakıp müslüman olduğu, Süleyman'ın emrine girdiği anlaşılır. Bu üslupta kraliçeye övgü vardır. Bundan pek a'lâ bazı kadınların da devlet başkanı olabileceği anlaşılır... Seba melikesinden övgü ile söz eden âyetlerle karşılaştırılınca bu rivayetin Kur'an'a ters olduğu açıktır. Çünkü Kur'an'ın hiçbir yerinde kadının başa geçemeyeceğinden söz edilmemiştir. Hatta Peygamber(sav)'ın en çok sevdiği, kendisinin birçok hadisini rivayet etmiş olan mü'minlerin annesi Hz. Ayşe, Cemel Vak'asına kumandanlık etmiştir..."¹⁷⁶

"Yüzyıllarca kadınların siyaset alanında faaliyet göstermelerini engellemek için delil olarak kullanılan bu hadisin de, konumuz açısından incelendiğinde kabulünün mümkün olmadığı anlaşılır. Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Tirmizî, Nesâî gibi meşhur imamların hadis musannefatında yer alan bu hadis, sadece sahâbi Ebû Bekra'dan rivayet edildiğinden, ferd-i mutlak bir rivayettir. Herkesi, özellikle de kadınları ilgilendiren böyle bir konudan, sadece tek bir sahâbinin, hem de kadın değil de erkek bir sahâbinin haberdar olması pek makul görünmemektedir. Böyle bir konuyu Hz. Peygamber'in sadece Ebû Bekra'ya açıp diğer sahâbileri, özellikle de hadiste sözü edilen kadınları bundan haberdar etmemesi düşünülemez. Hele hadiste sözü edilen husus devlet başkanlığı gibi son derece önemli ve herkesi ilgilendiren bir konu ise bu konuda Hz. Peygamber'in söylediği iddia edilen bu sözün yaygın olarak nakledilip rivayet edilmesi son derece tabiidir. Ama böyle olmayıp da hadisin tek bir sahâbi tarafından rivayet edilmiş olması, üstelik bu hadisin tam da Hz. Ayşe'nin siyasete atıldığı Cemel Vakası esnasında Ebû Bekra tarafından gündeme getirilmesi, bu olaydan önce böyle bir hadisin varlığından hiçbir sahâbinin söz etmemesi, bu hadisin Hz. Peygamber'e ait olamayacağını yeterince ortaya koymaktadır."¹⁷⁷

Bu çok önemli çıkarım ve değerlendirmeler, Kur'an'da kadının idareci olmasına engel olabilecek herhangi bir anlayışın bulunmadığını açıkça göstermektedir.¹⁷⁸ Devlet idaresinde veya genel olarak idarelerde iyiliği emretmek ve kötülükten yasaklamak anlamında bir görev ve sorumluluk söz konusu olduğuna, Hacc 41, Âl-i İmrân 104 ve 110 ile özellikle Tevbe 71. âyet de bu sorumluluğu hem erkeklere, hem de kadınlara yüklediğine göre kadının idareciliğinin Kur'an'a dayalı çok önemli desteğinin bulunduğu gayet açık bir husus olarak görülmelidir.

¹⁷⁶ Ateş, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, VI, 399.

¹⁷⁷ Kırbaçoğlu, **age.**, s. 223-224.

¹⁷⁸ Kadına bakış hakkındaki pekçok konu ve izahları için bkz: Karşı, İ. Halil, **Kur'an Yorumlarında Kadın**, Rağbet yay., İstanbul, 2003.

6. Hz. Peygamber'den geldiği iddia edilen diğer bir rivayete göre şöyle buyurmuştur: “Eğer bir insanın (Allah'tan) başka birine secde etmesini emrederdim, kadına kocasına secde etmesini emrederdim.”¹⁷⁹ Bu rivayetin değerlendirmesinde bazı ilim adamları bu rivayetin garip olduğunu, Hz. Peygamber'in böyle bir şey söylemesinin çok şüpheli olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁸⁰ Burada dikkati çeken başka hususlar da vardır. Secde emrini veren varlık sadece Yüce Allah'tır ve secde de sadece Yüce Allah'a yapılır. Kur'an'da secde emrinin geçtiği yerlere bakıldığında “Allah'a secde etme”nin dışında “Âdem için/yani ondaki bilgi nedeniyle yine Allah'a secde etmekten sözedilir.”¹⁸¹ Ayrıca Hz. Yûsuf'un ailesinin kendisine yönelik secdesi de yine Hz. Yûsuf'un konumu nedeniyle ona, söz konusu yöneticilik nimetini bahşeden Yüce Allah için yapılan bir boyun bükmedir.¹⁸² Dolayısıyla bir insanın bir başka insana secde etmesi diye bir şey söz konusu değildir. Durum böyle olunca yukarıda neketlediğimiz rivayetin sihhati hakkında da bir fikir oluştuğu kanaatini taşımaktayız.

Bütün bu rivayetleri değerlendirmelerinde ele alan bazı ilim adamları kadını aşağılayan rivayetleri Hz. Peygamber'in söylemesinin mümkün olmadığını, bu sözlerin Kur'an'a aykırı olduğunu, Kur'an-ı Kerim'in 14 asır önce kadın erkek eşitliğini mutlak bir şekilde ortaya koyduğunu, ancak müslüman milletlerin daha önceki kültürlerin etkisinden kurtulamadıkları için kadın aleyhtarı gelenek ve görenekleri İslam dinine sokmaktan kendilerini alamadıklarını, bunların daha çok uydurma hadisler yoluyla İslam'a sokulmak istendiğini, Kur'an bizzat Hz. Peygamber döneminde yazdırıldığı için bu tür rivayetlerin Kur'an'a sokulamadığını ifade etmişlerdir.

Yüce Allah, daima adaleti emrettiği ve kullarına hiçbir şekilde zulmetmek istemediği için kadına yönelik zulüm amaçlayan davranışların ilâhî adaletle bağdaştırılmasının mümkün olamayacağı, insanlığın yarıdan fazlasını oluşturan kadının aşağılanmasının söz konusu edilemeyeceği, asırlar boyu maruz bırakıldığı aşağılanmaktan kurtarmak ve böylece ona toplum içindeki şeref ve itibarını iade etmek için Kur'an-ı Kerim'i Hz. Muhammed'e indirmiştir. Ancak daha sonra yabancı kültürlerle ve bilhassa Yunan kültürüyle temasa geçildikten sonra müslümanların bu kültürlerin etkisinde kaldığı, Kur'an-ı

¹⁷⁹ Tirmizî, Radâ', 10; İbn Mâce, Nikâh, 4; Ahmed b. Hanbel, IV, 381.

¹⁸⁰ Ateş, “İslâm'ın Kadına Getirdiği Haklar”, **İslami Araştırmalar**, cilt: V, sayı: 4, Ankara, Ekim, 1991, s. 324.

¹⁸¹ Bakara 2/34; Âl-i İmrân 3/43; A'râf 7/11; İsrâ 17/61; Kehf 18/50; Tâhâ 20/116; Hacc 22/77; Furkân 25/60; Fussilet 41/37; Necm 53/62

¹⁸² Yûsuf 12/100.

Kerim'den koştukları ve bunun sonucunda da kadın aşağılayıcı birçok görüşün İslam toplumuna girdiği anlaşılmaktadır.¹⁸³

SONUÇ

İslam dini, kadına büyük bir değer vermiş, ona gerçekten hürriyet ve özgürlük getirmiştir. İnanma, ibadet etme, akit yapma, topluma hizmet etme hak ve özgürlüğünü kadınlara kelimenin tam anlamıyla İslam getirmiştir. İnsanlığın kadın lehine kazanımlar elde etmesinin önünü tıkamamış, insanlığın hayırına çalışanları en hayırlı insanlar diye tanıtmıştır. İslam, kadına sadece belli bir çağa ait haklar vermemiş, tam aksine kadını tüm çağlar boyunca üstün ve kâmil kılacak eskimeyen ve hiç sona ermeyen haklar vermiş, onu özgürlüklerle donatmış, aynı zamanda sorumlu tutmuştur... Hak söz konusu olan her noktada İslam, kadını erkek ile eşit kılmış, bu konuda herhangi bir ayırım ya da haksızlık yapmamıştır. Tarihte ve günümüzde eğer ayırım ya da haksızlıklar olmuşsa bu İslam'dan değil, toplumun geleneklerinden, insanların kendi anlayışlarından kaynaklanmıştır. Çünkü İslam'ı kabul eden birçok toplum, dinî yaşayışlarını, kendi geleneklerini de taşımıştır. Hatta erkekleri ilgilendiren bazı konularda örfler dinden daha baskın çıkmıştır.¹⁸⁴

Kur'an, kadınlar için onları erkeklerin bir örtüsü kabul edip onlarla aynı haklara sahip olan, bazı yönlerden farklılıkları olmasına rağmen fiziksel üstünlüğü hukuksal üstünlüğe dönüştürmeden, hayatı beraberce kavrayıp yaşayabileceğimiz diğer yarımız olarak, yani eşimiz olarak kabul etmemizi emretmekte, şiddeti çağrıştıracak davranışlardan uzak durup yapılan hatalar varsa hukukun kapısını çalmanın dışında herhangi bir mekanizmayı harekete geçirmemeyi, töreye kurban vermeye varacak kadar işi çığırından çıkartmamayı bir insanlık ve bir Müslümanlık gereği görmemizi istemektedir.

¹⁸³ Bu değerlendirmeler için bkz: Akdemir, Salih, "Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerim'de Kadın", **İslami Araştırmalar**, cilt: V, sayı: 4, Ankara, 1991, s. 261-262.

¹⁸⁴ Yavuz, **age.**, s. 19.

ABSTRACT**The Approach of the Qur'an to the Question of Violence of the Woman**

When it is examined the history of human beings, it is seen that due to the some physical power and strength and other some reasons, the man always considered woman as a secondary degree creature and behaved towards her in that direction. However, the religion of Islam has given great importance on woman and provided for her a true freedom and liberty. This article examines the real reasons of discrimination and violence towards woman. It advocates that some negative beliefs and practices prevailed in the Muslim community concerning woman are not resulted from the teaching of the Qur'an but the prevailed cultural backgrounds.

Key Words: Womanin the Qur'an, reedom, discrimination towards woman, Qur'an

---